

III RIIGIKOGU

5. istungjärk. **Protokoll nr. 121 (4).**

1928.

III Riigikogu koosolek 27. jaanuaril 1928
kell 17.

Kokku on tulnud 88 Riigikogu liiget.

Valitsuse loosis: Riigivanem **J. Tõnisson**, välisminister **H. Rebane**, rahaminister **A. Teetsov**, sõjaminister **N. Reek**, siseminister **J. Hünerson**, kaubandus-tööstusminister **J. Holberg**, kohtuminister **T. Kalbus**, teedeminister **A. Kerem**, haridusminister **A. Mõttus**, töö-hoolekandeminister **K. Soonberg**.

Päevakord:

1. Besti vabariigi kulude ja tulude eelarve 1928./1929. aastaks — I lugemisel.

2. Veejuhtmete korrashoiu seadus — maa-komisjoni ettepanek.

3. Riigi tööstusettevõtete, ärikohtade ja viljapuuaedade omanduseks andmise seadus — III lugemisel.

Koosolekut juhatab esimees **K. Einbund**, vahepeal abiesimees **R. Penno**.

Sekretäri kohal sekretär **M. Juhkam**.

Koosolek algab kell 17.15 min.

Juhataja **K. Einbund**: Avan Riigikogu koosoleku.

1. Päevakorra täiendamine ja muutmine. **J. Voiman** (stp): Teen ettepaneku, võtta päevakorda praeguse esimese punkti järele, see tähendab — Eesti vabariigi kulude ja tulude eelarve 1928./29. a. — eelarve-komisjoni suurendamine. (K. Tonkman, põl: Üks komisjoni valimine on ikka!) Ei, ta ei saa seda olla, sest eelarve-komisjoni jagaja on praegu, kui ma ei eksi, viis, aga mina tahaksin ettepaneku teha, jagajaks võtta kolm, see tähendab eelarve-komisjoni suurendada.

Chr. Kaarna (töer): Austatud Riigikogu liikmed! Mina vaidleksin rkl. härra Voiman'i ettepaneku vastu. Harilikult on Riigikogu rühmad enne seda, kui nad eelarve-komisjoni valimisele asunud, see tähendab otsustamisele, kui suur peaks olema eelarve-

komisjon, isekeskis selle üle nõu pidanud. Praegu rühmad selle üle nõu pidanud ei ole, ja arvan, et enneaegne on tänasel koosolekul küsimusele asuda, missugune peaks olema eelarve-komisjoni jagaja — 3, 5 või 8.

Päevakorda võetakse nähtava enamusega P. Baranin'i (vn) ettepanekul esimese päevakorra-punktina komisjonide täiendavad valimised; lükatakse tagasi nähtava enamusega J. Voiman'i (stp) ettepanek, võtta päevakorda eelarve-komisjoni suurendamine.

2. Komisjonide täiendavad valimised. Nähtava enamusega valitakse: rahaasjanduse komisjoni J. Laidoner'i asemele J. Mürk (põl) ja P. Baranin'i asemele M. Kurtschinsky (vn+sks), eelarve-komisjoni J. Mürgi asemele J. Laidoner (põl), K. Arras'e asemele M. Martinson (põl).

3. Eesti vabariigi kulude ja tulude eelarve 1928./1929. aastaks — I lugemisel. **M. Martna** (stp): Väga austatud Riigikogu liikmed! Kui praegune rahaminister härra Teetsov oma eelarve-kõne erainimestele ette kandnud oleks, siis oleks see, võib olla, ka

tähelepanu leidnud. Nüüd aga tuleb meil sellega hoopis teisiti tegemist teha, nüüd on see kõne rahaministri programmikõne, ja nõndakaua, kui meid teisiti ei valgustata, peame seda härra Tõnisson'i valitsuse majanduseprogrammiks pidama. Niisugusena kutsub ta meid aga eriti välja ja sunnib erilise rõhuga toonitama, et valitsuse majanduse-eeskava on välja arenenud puht majanduseringkondade või meie kümnetuhande „ülemkihi“ tegevus-juhtkavaks. Ma ütlen välja arenenud, et mitte öelda, nagu seisaksime tuliuue nähtuse ees.

Meie oleme seda juba varemalt lausa öelnud, et Vabariigi Valitsus, üks kõik, kes valitsuse eesotsas on seisnud, on mainitud ülemkihi täidesaatev organ olnud. Härra Teetsov'i eelarve-kõne on ainult selle tõe uemaks ja katmatuks tunnistuseks.

Kõneleja rõhutas mitmel korral varjamata tõsiasjana, et meie vaene rahvas oleme. See on meile kõigile tuntud kibe tõde. Aga härra rahaministri majandusepolitika sihtjooned, nagu ta need Riigikogule ette kandis, ei ole selle

vaese rahva majandusepolitika sihtjooned, vaid selle politika sünonüm on määratud mainitud ülemise kümnetuhande huvidele ja nimelt — vaese rahva kulul!

Milline on rahaministri eelarve-kõne põhiheli? „Meie ettevõtjate käsi ei käi hästi; nende maksud on liiga suured; ettevõtted varisevad maksude all kokku; kapitali juurdekogumine — akkumulatsioon — on päris võimata. Kapital põgeneb meilt. Sellepärast on vaja maksusüsteemi muuta, kapitali maksukoormat kergitada ...“ See on rahaministri majanduseprogrammi põhitoon ja seisab Riigivanema härra Tõnisson'i vaadetega heas kokkukõlas, sest sealte poolt on ikka „rahvusliku kapitali kogumise“ erihuve alla kriipsutatud. Sellepärast ütleb rahaminister: kapitali tung tööstusesse ripub ära kapitali ja puhaskasu maksustamisest. Tähen­dab: jätame kapitali ja puhaskasu maksustamata, kasvab kapitali tung tööstusesse. Selles arvatakse koguni nõnda kaugele minna võivat, et „Omavalitsuste maksuseaduste muutmise seaduse“ eelnõu seletuskirjas tööstusettevõtete, valdade j. n. e. kasuks maksustamisest asemel soovitatakse isikumaksu täielikumata ärakasutamist, see on pearaha juurde laiemal ulatusel tagasiminemist, mis meil Vene ajal üheks revolutsiooni argumendiks oli, millega revolutsiooniline mõte enesele poolehoidjaid võitis. (Rahaminister A. Teetsov: Kes seda maksu soovitas?) Ma palun, lugege omavalitsuste maksuseaduste muutmise seaduse eelnõu seletuskirja ja Teil on selge, kes seda soovitas. Maksusüsteemi suhtes ütleb rahaminister, et meie olla endid otsekoheste maksudega valeteele juhtida lasknud, ja sel teel edasimineku võida rahvamajandusele saatuslikuks saada. Tähen­dab, uus rahaminister on otsekoheste ja varandusemaksude vastane, ta on täielik kaudsete maksude pooldaja ning rehkendab „rahva kannatliku iseloomuga,“ kes oma ränka koormat kandes tõrkuma ei hakka. Jah, härra minister tunnistab lausa, et „Eesti kodanikkude maksukoorem on üks raskematest ilmas“. Aga kergitama ruttab ta seda maksukoormat — ettevõtjatel, ärimeestel Tema kõneleb küll ka tollide alandamise kavatsusest, sellejuures märkides, et meie tollid — välja arvatud 1924. aasta — järjekindlalt suurenenud on, 1927. a. kõrgusetipule jõudes, kus sisseveotollide üldsumma 17.234.430 krooni, see on 1.723.743.000 või ligi kahe miljardi marga peale tõusis. Neljaliikmelise perekonna peale tuli ainult sisseveotolle aastas 6.212 marka! Rahaminister tuletas meile meelde, et sisseveotolle 1924. a. tõsteti. Seda tegi rahaminister härra Otto Strandman. Tookordne tollidetõstmine pidi ajutiseks olema. Aga

kõrgendatud tollid „said jäädava iseloomu“, nagu härra minister ütles. Seda meele pidades, et kodanikkude ringkondade nõudmine ikka ja alati on olnud, et riigikassa ainult kaudsete maksude najal oma ülesandeid täita suudab, ei või mainitud tollide alandamise plaanil neid tagajärgi olla, mis vaesemate rahvahulkade huvid vajavad. Kui kapitalimakse tööstuses ja kaubanduses vähendatakse ja kui varanduse- ning omandusemaks võtma hakata ei taheta, see on, kui maksusüsteemi moodsa maksustamise viisil põhjalikult uuele alusele seada ei taheta, siis ei jää ju muud teed üle, kui — „kaudseid maksu tuleb tunduvalt tõsta“, nagu kodanluse tooniandvad mehed juba riigi algupäevist saadik on hüüdnud. Kust peaks ka puuduv osa riigi kuludeks võetama, mis tööstuse-kaubandusekapitali maksustamise alandamise läbi sisse tulemata jääb? Mis muud, kui rahaminister otsib ja leiab teid, kudas „rahva kannatlikku iseloomu“ tarvilikul määral koorma all hoida! (J. Teemant, põl: Teie kütate seda ju küll!) Ja lootusrikkad niidiotsad näivadki temal juba käes olevat. Ta ütleb: „Tulud piirituse monopolist näitavad tõusvat tendentsi ...“ Sissetuleku suurendamisega sellest allikast tuleb ainult veidi oodata, sest et „uus alkoholi-seadus veel täiel määral maksma ei ole pandud ...“

Ootame siis veel vähe, ja rahaministril on uue suurema sissetuleku läte teadupärast. Oleks huvitav teada, mis Riigivanema karske süda selle juures ütleb, ja kuidas ta oma rahaministri perspektiivse piirituse sissetuleku suurenemise suunas jagab! Nõndasama arvab rahaminister, et — suitsetajate taskutest rohkem välja pressida võib, sest olla ju tubaka-kauba hinnad teistel maadel Eesti omist palju kõrgemad. Mis see meie rahaministril siinjuures enam korda läheb, et me oleme äärmiselt vaene rahvas, maksudega rängemini koormatud, kui keegi teine rahvas maailmas, ja et meie sissetulekud teiste rahvaste sissetulekutest kaugele maha jäävad! Bestlase „kannatlik meel“ suurte maksukoormate kandmiseks avitab rahaministri raskustest üle!

See tuletab minule meelde üht praegust Eesti diplomaati, kus ta omal ajal kirjutas ajalehtedes, et „kõrgest rendist saab Eesti talupoeg üle ...“

Nõnda vaatab ka meie praegune rahaminister maksukoorma peale.

Kui meie ligemalt vaatama hakkame, kas rahaministri arvamistel on ka põhja, et kapitali loomine ja kogumine pea täitsa võimata on, siis leiame, et ta ise selle väite ümber lükkab, kui ta tõsiasjade õige kirjeldamise juurde asub. Nõndanimetatud tööstuse „nettotoodang“,

millest ka rahaminister kõneles, on ometi aasta-aastalt kasvanud! Ja nimelt saja pealt 1923. a. 129,4 peale 1926. a. Juba 1923. a. ulatub see, kui palgad maha arvata, 1892 miljoni marga peale, see on ligi kaks miljardit aastas. 1926. aastal oli see summa juba 3.792 miljoni peale kasvanud, see on ilma palgasummata.

Endine rahaminister härra Sepp nimetas seda juurdekasvusummat „lisaväärtuseks“. Selle „nettotoodangu“ mõiste on kaunis tume. Igatahes ei ole ta see, mis Marx lisaväärtuseks nimetab. Ja mina kahtlen, et Riigikogus mitu inimest on, kes selle mõiste õiget sisu tunnevad. Aga nõndapalju näib see nettotoodangu statistika ometi õelda tahtvat, et see valmistusekuludest puhastatud lõppsummat tähendab, see on ühes palkadega, mis minu arvates ometi eksikombel nettotoodangusse sisse arvatakse. Palgasummat maha arvates tohib ometi oletada, et ülejääv puhas netto uute väärtuste, see on kapitali juurdekasvu näitab! — Kui 50 miljardile, milline summa meie suurtööstuse raudvara hinnaks arvatakse, aastas 3,8 miljardit juurde tuleb, nagu 1926. a., siis tähendab see, et raudvarakapital 10—12 aastaga 2-kordseks kasvab! See on ometi väga ilus juurdekasv! — Põllumajanduse suunas ütles rahaminister, et „põllumajanduse puhastatud kogutoodang“, see tähendab — maha arvatud seemnevili ja loomade remont, loomade asemelesoetamine, on kasvanud 1922./23. a. 139 miljoni krooni pealt 234 miljoni krooni peale 1925./26 a., see on 68% ehk hindade tõusu maha arvates 20% juurdekasvu. — Ka see kõneleb kapitali juurdekasvust! Ja — hoiusummad ainult erapankades on härra rahaministri kõne järgi ühe aasta jooksul oktoobris 1926.—1927 kasvanud 7 miljonit krooni ehk 700 miljonit marka. Ühispankade hoiusummad on arvamata. Hoiuraha kogusumma oli oktoobris 1927. a. erapankades üle 3 miljardi marga! Ka ilus jutustus talupojast, kes oma Rootsi kroonid — arvatavasti pangas, kus härra rahaminister seni direktoriks oli — Eesti kroonideks vahetas, kõneleb omal kombel kapitali loomise ja kogumise võimalustest. (J. Piiskar, stp: Talupoeg tahtis lambaid osta! — J. Hünerson, põl: Kas siniseid või?) Ja sellest tohiks küll järeldada, et need ringkonnad, kelle varandused sel kombel kasvavad, rahaministri poolt maksvõimetuiks tunnustatud ei tohi saada.

Mil kombel ja missugust tähelepanu rahva vaesemad kihid rahaministri programmikõnne leiavad, seda ei või meie vaatamata jätta.

Riigitarkus tähendab suurt poliitilist ettenägemist ja ettekavatsusi, et rahvas elamis- ja arenemisvõimalustes tõusvale pinnale jääda

võiks. Meie rahva elus on puudusi, mis tõusu takistavad, koguni võimatuks teha ähvardavad. Ma tuletan meelde rahva väljasuremise hädaohtu, korteriviletsust, kasvavat tööpuudust ja alatoitlust, mis sellega paratamata kaasas käib, kõlbliku langemise hädaohtu, mis nagu lahutamatu vari korteriviletsusega, tööpuudusega ja madalate palkadega ühes sammub. Härra rahaminister teab, et väljasuremise hädaoht rahvast varitseb. Ta konstateerib seda ainult, aga igasugune võitlusetahe selle vastu puudub. Sest midagi sellesarnast me ei näe ega kuule. Rahva väljasuremise vastu võitlemises, rahva tervise ja tööjõu hoidmises, tema vooruse arengus on elukorteril väga suur tähtsus. Härra Sepp ütles rahaministrina — korteriolude parandamiseks kulutatud summad olevat luksusele, toredusele ohverdatud. Tähendab, rahva elu ja tervise, ta juurdekasvu ja voorusliku arenemisvõimaluse eest hoolitsemine on meil toreduseasi! Härra Teetsov on täielikult selle mesti mees: ta ütleb healmeel, et üüriseaduse ära kaotamine ei olla kohtuprotsesside arvu tõstnud, ja kahetseb, et seda „mõistlikku sammu“ juba aastaid varemalt pole astunud. See on kõik, mis tal sellel küsimuses öelda on! — Tööpuuduse vastu võitlemiseks ei leia meie eelarvest mitte üht marka, rahaministri programmikõnne otsime nõndasama asjata midagi sellesarnast, mida siin nimetada võiks. Väga õieti ütleb ta, et põllumajanduses aasta-aastalt ikka rohkem inimesi üleareuseks saab, kes mujalt tööd ja teenistust otsima sunnitud on. Ta on sellepoolest targem, kui näiteks meie linnapead, kes tööpuuduse vastu võitluseabinõuks soovivad, et inimesi maalt linna ei lastaks, et neile seal tööd antaks. Kuidas tööpuuduse vastu võidelda, sellest mitte sõna, just nagu poleks seda olemas, või nagu ei läheks see rahaministrile sugugi korda. Ja selle asemel, et riiklikust palgapoliitikast rääkida, et targa palgapoliitika vajadusest rääkida ja sinna sihtivaid jooni rajada, esineb rahaminister väidetega, mis näitama peavad, et meie tööliste palk väiksem ei ollagi, kui teistel maadel. Selleks tõi härra minister väited ette, mis vabrikantide ühingu sekretär härra Mauritz 12. skp. nõupidamise koosolekul Riigivanema juures ette kandis. Nähtavasti meeldisid need andmed ministrile väga, ja ta otsustas neid oma eelarve-kõnes „tööliste suure nõudlikkuse“ vastu ja tööstusekapitali kasuks tarvitada. Mida on aga need andmed väärt?

Riigi statistika keskbüroo seletuse järgi saadetakse teistest maadest sellekohased teated palkade üle rahvusvahelisele töötoimkonnale Genfi, nagu need kollektiiv-lepingutes kokku lepitud, ja nimelt normaal tööaja palgad, see

on 48-tunnilise töönädala palgad — ilma ületundideta, ilma tükitööta. Eestist aga saadetakse teated kogu teenitud palgasumma üle, see on vaatamata sellele, kas saadud palk ületundide, tükitöö või normaal töö eest saadud on. Kuidas meil 48-tunnilise töönädalaga lugu on, seda härra minister härra Mauritz'alt muidugi teada ei saanud, ega ka vist teada ei tahtnudki.

Teateid saadetakse meilt väikese arvu tööliste üle, nimelt: mööblitšlereid 25 töölist, lihttöölisi 50 töölist, mõlemad liigid Lutheri vabrikust, 12 metallitšerialit Ilmarise vabrikust, 30 igasugu töölisi ametis vahet tegemata Grandiini vabrikust. — Kus see vabrik on, seda mina ei tea, aga ma arvan, et härra minister teab. — Siis 50 igasugu töölisi Aivazi vabrikust, kokku 167 töölist. Nende 167 tööliste palgade üle saadetakse meilt Genfi teateid. Need töölised on tööd teinud 13.118½ tundi ajatööd, see on normaaltööd ehk harilikku tööd. Tükitööd on nad teinud 17.923½ tundi. Võrrelge nüüd neid, ajatööd 13.118 tundi ja tükitööd — 17.923 tundi. (K. Tonkman, põl: Väga rõõmustav.) Ajatöö palgaks said nad 319.581 marka, tükitöö tasuks 914.838 marka. Meie näeme, et tükitöö palk on kolm korda nii suur kui ajatöö palk. (E. Sulg, rhv: Ikka töö eest palk.) Ma paluksin, et Teie kuulaksite, millest ma räägin. (E. Sulg, rhv: Väga huvitav.) Jah, väga huvitav, aga mina näen, et Teie ei kuula. Teie räägite hoopis teistest asjadest kui mina. — Normaaltöö tunnipalgaks osutus keskmiselt 24,36 marka, tükitöö palgaks aga 51,04 marka. Kui normaaltöö tunnitasu võtta sada, siis oli tükitöö tasu 209,5. Lihttöölisel oli vahekord koguni järgmine: normaaltöö palk 11,3 mk. tund, tükitöö 58,7 mk. Kui siin normaaltöö tasu sajana võtame, siis oli tükitöö tasu 519,4. Sellest näete, kuipalju mainitud võrdlus meie tööliste ja teiste maade tööliste palgade juures väärt on! Härra minister ei oleks pidanud vabrikantide palgatud huvide kaitsjat uskuma, vaid ametliku asutuse poole oleks pidanud ta pöörama. Kas tahetakse selle vastu vaielda, et mainitud võrdluseandmed, mis näitama pidid, et Eesti töölised teiste Euroopa töölisega keskmiselt ühesuurust palka saavad, selleks ette toodi, et näidata, kui vähe tööliste palgatöstmise nõudmised põhjendatud on ja et töösturid palku tõsta ei tarvitse? Ma võin seda ainult madalaks manöövriks nimetada. (Rahaminister A. Teetsov: Kuidas Teie ütlesite?! Selle üle räägime veel.) Võime mitu korda rääkida.

Härra rahaminister ei tea sellest vist midagi, et näiteks Eesti laevaomanikud ja kaptenid seda ikka ei salga, et nad, kui nad üldse midagi teenivad, — nagu nad oma „väikest“ teenis-

tust rõhutades ütlevad — siis ainult Eesti madruste odavate palgade tõttu. Mina ei tea, kas härra minister seda kuulnud on, aga mina olen seda nende meeste eneste suust kuulnud. Nõndasama näib temal saladuseks olevat, et Eesti puutöövabrikud mõningaid puuehituse osasid, nagu uksi, aknaid, j.n.e. Inglismaale müüa võiksid, kuid Inglise organiseeritud puutöölised ei lase neid sisse, sest et valmistusetingimused Eestis, eriti palgad, sedavõrt madalad on, et selle töö odav hind võistluse mõttes Inglismaal vastuvõtmatu on. Ka seda ei näi härra minister aimavat, et meie kiutööstuse kauba müük välisurgudel eeskätt tööliste odavate palgade tõttu võimalik on.

Rääkimata neist kirjadest, mis meie rühmale tuleb ja kus seda viletsust kirjeldatakse, kuidas inimesed elama peavad. Eile jutustati mulle ühest kirjast, milles keegi kaebab, et tema perekonnaga, naine ja kaks last, 29 tuhandega aastas ära elanud! Missugused on tööliste palgad? Sellest kirjutasime oma märgukirjas 1926. a. sügisel rahvusvahelisele tööorganisatsioonile järgmist. See on täna niisama tõsi, kui see tolkorral tõsi oli.

„Ametlikkude andmete järgi olid 1924. a. tööpalgad 40% 1914. a. palgadest madalamad, see on meie ametliku asutuse, statistika keskbüroo poolt kindlaks tehtud. Elukallidus oli sest saadik märksa tõusnud. Praeguse palgaga, mis 1924. a. saadik tõusnud ei ole, võib vaevalt pool sellest osta, mis 1924. a., olgugi et palgad ka sel ajal väga madalad olid ja töölised palgatöstmisega suurt vaeva nägid.

Ametlikkude palgahetede najal on riigi statistika keskbüroo umbes 22 tuhande era-töölise palgad liikidesse jaotanud, kusjuures niihästi aja- kui ka tükitöö palgad 8-tunnilise tööpäeva juures arvesse on võetud. Selle järgi olid juulikuu palgaliigid järgmised: kuni 99 mk. päevas teenisid 80 meestöölist, kuni 99 mk. päevas teenisid 629 naistöölist; 100 kuni 199 mk. päevas teenisid 3.953 meestöölist ja sama palgaga, see on 100 kuni 199 mk., teenisid 8.252 naistöölist, tähendab, see on vähem, kui 200 mk. päevas. Üle kaheksa marga päevas teenisid 7.954 meestöölist ja 1.274 naistöölist. Kiutööstuse 8.473 mõlemist soost töölistest sai ainult 757 meestöölist ja 347 naistöölist 200 marka ja üle selle päevas.

Selle aruande põhjal palgasaaajaid ligemalt liigitades leiame, et 12.944 töölise kuupalk 5.000 margani ei ulatunud. Nende palk kõikus 4.000 kuni 4.500 marga ümber, sagedasti aga koguni alla 4.000 marga. 200 marka päevas ja üle selle said 9.228 töölisi. Nende kõige sagedam kuupalk oli 6.000 kuni 7.000 marka.

Riiklikkudes ettevõtetes ei ole palgad nime-tamisväärt paremad. Riigiraudtee tööko-

dades, kus palgad võrdlemisi kõige kindlamal kujul arenenud olid, maksis palga alammäärade kohta 1921. a. saadik järgmine korraldus: meestele 96 mk. 80 pn. päevas, naistele 84 mk. 94 pn. päevas, sellele lisaks pidi tööline tükitööl vähemalt 30% rohkem teenima, see on tükitöö hinnad pidid seda võimaldama. Tükitöö oli väga laias ulatuses pruugiks. Kellel aga siiski tükitööd võimalik ei olnud teha, neile makseti ülal määratud palga alammääradele 30% juurde; nõnda et meestööline palga kõige alamas astmes alla 125 mk. 81 p. päevas teenida ei võinud, kuna naistööline madalam päevapalk selkombel 110 mk. 45 p. oli. Peale selle said töölised perekonna-abiraha: meestööline oma naise heaks 25 marka päevas, kui see ise töölisena teenistuses ei olnud, ja iga teise perekonnaliikme heaks, kes töölise kulul ülalpidamist sai, 15 mk. päevas.

Töölised on alalõpmata palkade tõstmist nõudnud — niihästi riiklikkudes kui ka era-tööstustes. Valitsus pani raudtee töökodades 11. augustil 1926. a. uued palgaalammäärade normid maksma, mis palkade tõstmist pidavat tähendama. Uute määruste järgi tõuseb palgaalammäär kõrgemal palgaastmel 8-tunnilise tööpäeva juures 232 marga peale; alamal palgaastmel — 168 mk. peale; naistööliste palgaalammäär on 152 mk., kuna nõnda nimetatud õpilased 88—132 mk. päevas peavad saama.

Mainitud normide maksmapanekuga kaotati 30% lisatasu, nagu ka muud lisamaksud ära. — Kõrgema palgaastme meestööliste alam kuupalk on seega ainult 5.800 mk., kuna meestööline alamal palgaastmel mitte alla 4.200 marga langeda ei või; naistööliste kuupalk alamal palgaastmel võib kuni 3.800 margani langeda, kuna õpilaste kuutasu selle järgi 3.200 kuni 3.800 vahel kõigub.

Nende normide määramisel rõhutab valitsus seda, et need ainult alammäärad on, kuna tööline tükitööga rohkem võib teenida.

Uute normide maksmapanekuga käsikäes on aga töölise oskuslik liigitamine uuesti ette võetud, nii et varemalt kõrgemate palgaliiikide töölised madalamale palgaastmele paigutatatakse, millega niisuguste töölise palk endisega võrreldes koguni väheneda võib...“

Nõnda kõneldi meie rühmas ühest auväärta ja lugupeetud vedurijuhust, kes iseseisvuse esimesil päevil väga väärtusliku raudteerongi päästis ja kuskile meie maanurka viis, kuhu see jäi. Nüüd on see mees, kes peaks eluküllase paiuki saama, põrandapühkijaks pandud!

„Töölised ei vaata selle uue korralduse peale nagu palkade tõstmise peale, vaid kui silmakirjaks ettevõetud korralduse peale, mis töölisi rahuldada ei või.

Töölise usaldusemeeste poolt on 1925. a. suvel uus elatismiinimumi arvestus toime pandud. Arvestuse aluseks võeti asjatundjate poolt ülesseatud toidu ning muud tarbeainete määrad ning rehkendati kolmeliikmelise töölisperekonna peale, see on mees, naine ja üks laps. Niisuguse perekonna kuukulud arvestati 10.727 marga 33 penni peale, kusjuures äärmist kokkuhoidmist silmas peeti.

Töölise usaldusemehed jäid siingi kolmeliikmelise perekonna juurde, sest et ametlikud komisjonid harilikult ikka ainult kolmeliikmelise perekonna kulusid olid arvestanud. Viiepealise perekonna kulud, olgugi et mujal ilmas töölisperekond niisugusena võetakse — vanemad ja kolm last — tõusid sedavõrt suureks, et Eesti töölised niisuguse nõudmisega välja astuda ei julenud...“

Ma juhiksin härra ministri ja teiste valitsuseliikmete, mitte ainult härra ministri, tähelepanu sellele, et ligemas tulevikus Soomes jälle niisugune uurimine toime pannakse, et rahva elatiskulusid teada saada. Kui seda jälgida, siis näeme, et seal kolmeliikmeliste perekondadega ei arvestata.

Kui meil selle vastu huvi on, et meie rahvas elama peab, siis ei tohi meie kolmeliikmelise perekonnaga rehkendada ja kolmeliikmelise perekonna ratsiooni määrata. Viieliikmelise perekonna kulu oleks kuus 17.877 marka, see oleks praegusest palgast kolm kuni viis korda suurem. Aga isegi 10.727 marka on kaugelt suurema hulga töölise kuupalgast poole suurem summa. Sellejuures tuleb silmas pidada, et ka Eesti töölise perekond ikka nelja- kuni viiepealine, sageli suuremgi on. Seda kõike mees peab pidades peab iga mõtleval inimene tunnistama, et Eesti töölise praegused palgad sõna tõsiselt mõttes ainult näljapalgad on, mis alalist poolnälga, see on rahva suurte hulkade alatõitlust tähendab, mis rahva suurte hulkade üdi kurnab, mis abiellumise ning lasteõnnistuse eest hoidma sunnib, mis prostitutsiooni teede, perekonnaelu purustamisele ja rahva väljasuremisele välja viib...“

Rahaminister ohkab, et praeguse maksumatuse juures on kapitali loomine ja kogumine pea täitsa võimata, see on — ta on väga mures kapitali, see on kapitalistide pärast, kuna ta töölise suunas valeandmete najal kinnitada tarvilikuks peab, et nad palga suhtes 90 miljoni teiste Euroopa riikide rahvastega ühesugustes oludes elavad, isegi seda arvesse võtmata jättes, et meie töölise palgad kaugel maha on jäänud tööstustöö viljakuse tõusust. Kuna nettotoodang 1923. a. kuni 1926. a. saja pealt 129,4 peale tõusis, oli tööpalkade üldsumma tõus sel samal ajal ainult 110,8. Kuid seegi tõus ei ole ainult töölisele osaks

saanud, vaid ka direktorite ja kõigi teiste kõrgete meeste palk on üldsumma juurde arvatud, mis tööliste palga tõusu tõsist palet välja paista ei lase. Kahtlemata on see aga madalam, kui 110,8.

Palgaosa nõndanimetatud nettotoodangust on teistes maades 52 kuni 56%. Meil oli see protsent 1923. a. — 43,6, 1924. a. 40,4, 1925. a. 34,8 ja 1926. a. ainult 36,7.

Samal ajal, kus meie ettevõtted kaebavad, et tööviljakus väike on, näeme, et meie tööviljakus aasta-aastalt kasvab, sest nettotoodangu kasvamine selle summa pealt, mille ma mõne minuti eest ette lugesin, tähendab ometi suurt kasvu.

Kõige selle juures näeb rahaminister elukalliduse tõusu loomuliku nähtusena ette ja võib olla öieti. Sel puhul ütleb ta töölistest ainult seda, et „ka nende nominaal palgad peaksid tõusma, mis ministri arvates siinkohal „praegu iseenesest liiga madalad on.“ See iseenese vastu tunnistamine tuletab teisel ta kõnest järgmise koha meelde. Vaesele rahvale nagu trööstiks kinnitab minister, et meie eelarve, võrreldes Läti, Soome ja Taaniga, „üldjoontes pea täiesti rööbasjoones“ liikuda, kuna aga ta enese andmed näitavad, et meil töö-hoolekandeministeeriumi ja pensionide peale üldsummast 9,1% kulutatakse, Taanis aga 18,3%, mis ometi meie kulutise enam kui poole ületab, kuni meie sõjaväekulud 33,8% üldkuludest on. Soomes selle vastu 15,3% ja Taanis 16,6%, mis rohkesti poole vähemad on kui meil. (J. Laidoner, põl: Ärge unustage Soome kaitseliidu kulusid.) Noh, härra kindral, Teie tulete ju meie kaitseliidu „Kotkaristiga“ ka varsti.

Mina ja minu parteikaaslased tunneme väga hästi neid raskusi, millistega meil väikse rahvana käteväidetud iseseisvas riigis võidelda on. Meie hindame oma poliitilist iseseisvust kõrgelt ja tahame oma demokraatliku korra alust kaitsta. Aga et meie vaesed oleme ja meie maa karg, meie kliima vali, kuulub meie riigile teistsugune majanduslik eeskava kui see, mida ma praegu arvustasin. See kava ei ole niisuguse vaese rahva kohane, nagu Eesti rahvas rahaministri enese sõnade järgi tõepoolest on.

Ma hoiatan tõsiselt rahva maksukannatliku meele peale toetada ja ütlen — see kannatlik-meel ei ole ilma ääreta veniv, nagu kautshuk. Hiljuti kirjutas välisministri leht sellest, et meie rahva seas riiklik tüdimus, rahulolemise puudus väljapaistvalt suur olla. Ja eelolev 10. a. iseseisvusepäev kutsub vaatlusi välja, kas ja missugusel määral meil põhjust on pühitseda. Mina isiklikult kuulun nende hulka, kes jaatavalt iseseisvuse peale vaatavad ja —

hoolimata suurtest pettumustest — demokraatias seda alust näevad, millise peal meie parema tuleviku kasuks võidelda tahame ja võitlema peame. Ma hoiatan aga valitsust ja kordan seda, et just niisuguste majanduseprogrammidega, mis nii põhjalikult ainult ülemkihi huvidele vastavalt kokku seatud, rahva suurte hulkade juures järjekindlalt riigitüdimust, rahulolematust kasvatatakse. Inimlik kannatus ei ole piiritu, härra Teetsov.

A. Jürman (põl): Austatud Riigikogu liikmed! Kui meie käesolevat riigi eelarvet vaatame, siis selgub meile läinud aasta rahareformi ja välislaenu mõju. Esiteks välispidi lehtsedes eelarvet näeme korraga, et eelarve on õige väikseks kujunenud: kui ennemalt igalpool esinesid 100 miljonid ja miljardid, siis näeme, et praeguses eelarves on tihtipeale summad, mis ulatuvad ainult sajatuhandeni, ja üksikute ministeeriumide väljaminekud on piirdunud sajatuhandega. Eelmised eelarved olid markades, käesolev on juba kroonides. See toob eelarve loomulikule pildile lähemale ja näitab ühtlasi meile tõsisemat eelarve-kuju, mis siiski oma väiksuse peale vaatamata tõendab ühte, et meie rahva kandejõud veel väiksem on, kui esitatud eelarve. Eelarve sisuliselt on umbes sama suur kui eelmisel aastal, vahest karvake kopsakam, aga kui lähemalt silmitseda, siis peab ütleva, et käesoleva aasta eelarve on siiski tõusnud ja märksa tõusnud: korraliste kulude summa eelarves on kasvanud ligi 600 miljoni võrra, kui meie arvestaksime endiste suurte numbritega. Tähendab, korralise eelarve kasv on siiski üle 8%. Kui aga nüüd eelarve on jäänud kogusummas endiseks — 80 miljonit krooni, täpsemalt 8 miljardit 26 miljonit marka, endisel aastal oli 8 miljardit 22 miljonit, — siis peab ütleva, et siin midagi on vähenenud, kuigi teame, et korralised kulud on kasvanud. See vähenemine on sündinud erakorraliste kulude, peaaegjalikult operatsiooni summade arvel. Operatsiooni summad on käesolevas eelarves märksa vähenenud võrreldes eelmiste aastate eelarvetega. Tähendab, meie eelarve on võtnud korralikuma kuju, sest operatsiooni summade all tuli meil iga aasta välja anda suuremaid summasid, mis ulatusid sadadesse miljonitesse markadesse, seda seeläbi, et riigikassa oli sunnitud operatsioone tegema ja laenudena summasid välja andma, mis ta uuesti kodanikkudelt maksude näol sisse võttis. Siin näeme, et välislaenu mõju on avaldanud eelarvele, et võisid ära jääda suured summad operatsiooni fondiks. Meie näeme, et käesoleva eelarve operatsiooni fondidest puuduvad ühispiimatalitustele määratavad summad, mis eelmisel aastal ulatusid

kümnetesse miljonitesse, samuti ka maaparanduse fond, mis oli eelmisel aastal 20 miljonit, asunikude ehitusefond, mis oli eelmisel aastal 120 miljonit. Kõik need summad kokkuvõttes teevad üle 200 miljoni välja. Need summad on praeguse eelarve fondide hulgast välja jäänud, kuid seega ei ole öeldud, et tänava aasta ei anta ei piimatalituste ega ka maaparanduste peale summast. Nagu meie seletuskirjast loeme, kavatakse selleks anda pikaajalenu panga kaudu vabanenud summad. Seega on rahareform tervendavat mõju avaldanud eelarvele, ja käesoleva aasta eelarve võib lõpliku eelarve kuju omandada. Selleks oli praegusel härra rahaministril rohkem õnne, et ta võib esineda eelarvega, mis vastab eelarvetele sõna tõsisel mõttes.

Kui väljaminekuid vaadata, siis see, mis suuremaks hädahooks võib saada meie eelarve tasakaalu juures, on see, et meie korralised väljaminekud aasta-aastalt kasvavad. Kui tänavuaastane eelarve ots-otsaga välja tuleb, et meie eelarve on tasakaalus, siis selle tagajärjel, et teatud summad võidi ära jätta. See aga, et meil eelarves ülejääki ei ole tekkinud, näitab, et tulud on jäänud meil endiseks. Jah, tulud on endised. See on sama pahe, mida ma puudutasin möödunud aasta eelarve puhul, et meil kipuvad siiski kulud kiiremini kasvama kui tulud. Ja käesoleval aastal on sisuliselt ikka seesama nähtus veel kordunud, et kulude osas korralised kulud on kasvanud, kuna tulud endiseks on jäänud. Kui tuleval aastal sarnane kasv edasi läheb, tuludes meie aga ei näe enam kasvu, siis võime jõuda miinuseni, või meie oleme sunnitud veel kulusid kokku tõmbama. Kui vaatame kulude seismapanekut, kas see võimalik on, — rahaminister omas kõnes seda ei puudutanud, aga sisuliselt, kui arvesse võtame riigi majanduslikku seisukorda ja neid ülesandeid, mis temal täita, mis seadusega ette kirjutatud, siis peab ütleva, et meie ei saa veel kulusid seisma panna. Meie teame, et meie kulud kasvavad pensioni, riigi hoolekande alal. Võtke praegune eelarve, siis näete, et neil aladel on kulud mitme miljoni võrra kasvanud võrreldes eelmiste aastatega. Käesoleval aastal tõusevad kulud arstiabi alal, tõusevad ka teenistustasud suure summa võrra. Aga kui võtame arvesse härra rahaministri poolt puudutatud küsimuse ja seda, kui ta selle küsimuse juures lubadusi andis, siis võiks see meile kardetavaks minna järgneva aasta eelarve kohta. Peale selle teame, et meil on palju väljaminekuid, mis korda ootavad. Kui teostada haridusealal seda programmi, mis hariduseseadus ette kirjutab, siis on jällegi sajad miljonid, mida tarvis välja anda. Meil on teedeseadus, see naturaalkohus-

tus tuleb põllumehele ära võtta, ka see nõuab väljaminekuid, kulusid. Üldse näib, et eelarves on kulud aasta-aastalt suurenenud. Tulud on aga käesoleval aastal lihtsalt sama suured kui läinud aastal. Need muudatused on palju vähemad, kui nad eelmistel aastatel olid. Siin on ikkagi vana seisukord endiseks jäänud, et meil otsekohesed maksud vähenevad, paratamata vähenevad. See näitab, et meie rahvamajanduslik kandejõud ei tõuse. Ainult need sissetulekud on suurenenud, mis saadakse kaudsete maksude teel. Mitte sellepärast, et neid oleks tõstetud, ei, meie teame, et tollide tõstmisi ei ole olnud, vaid on suudetud isegi tollide alandamisi läbi viia, kuid tollidest on sissetulek tõusnud sellepärast, et kaupade läbikäik suurenenud on. Samuti, mis suurema summa juurde annab, on piirituse monopoli maks. Kaudsete maksude alal näeme tõusu ja otsekohesete maksude alal vähenemist. Aga see on praeguse seisukorra juures täiesti loomulik nähtus. Kui annaksime valitsemise ja riigi majanduseelu juhtimise isegi sotsialistide kätte, ka siis ei saaks nad oma põhimõtteid maksma panna, et suurendada otsekoheseid ja vähendada kaudseid makse. (Vahelhüüe J. Piiskar'i, stp poolt.) Teie võiksite ju valitsemise oma kätte võtta. Võiksite katsuda seda järgmistel valimistel läbi viia, üks siis tagajärg selgub. Tahes või tahtmata peaksite oma programmi loobuma.

Mis puutub riigivaranduste sissetulekuid, siis on seal vähenemine 200 miljoni marga võrra. See on tingitud ümberpaigutamiste tõttu, kuna asutatakse asundusekapitali fond, millest loodetakse teatud sissetulekuid saada, mis vastavad neile väljaminekutele.

Kui meie nüüd vaatame meie majanduslikke faktoreid sellelt seisukohalt, nagu neid hindab härra rahaminister praegu, siis peab ütleva, et härra rahaminister on ümberhindamisele asunud. On õige pikalt peatatud meie põllumajanduse ja tööstuse tähtsuse juures rahvamajanduses. Seda seisukohta lähemalt silmitsedes tuleb härra rahaminister otsusele, et siin on enne teda vildakut majanduspoliitikat aetud, on põllumajandusele liiga suur tähtsus antud, on viimasele õigus antud tööstuse ees. Härra rahaministri arvamise järgi on meie põllumajanduse kriisi üheks tähtsamaks põhjuseks see, et meil puudub põllusaadustele siseturg. Sellest välja minnes oleks meie põllumajandusliku arenemise eeltingimuseks see, et meie arendaksime tööstust, looksime sellega siis nõudmise põllusaaduste järgi siseturul. Siis saaks põllumajandus rohkem elu sisse. Mina olen kaugel sellest, et vaenulik olla tööstuse vastu, ei taha ka eitada tööstuse tähtsust, aga siiski arvan, härra rahaministri oletused

sellel alal ei ole vast küllalt mõõduandvad, ei ole küllalt kaalutud. Sest kui meie esiteks vaataksime arvamisi, mis väljaspool selles asjus on, siis näeme, et Genfi majandusekonverentsil tunnistati ja anti avalikult teada, et maailma majanduse õigeks kriisi — tähendab ka tööstuse kriisi — aluspõhjuseks on just põllumajanduse kriis, mitte aga ümberpöörduvalt. Sellele ei vaieldud ka Genfis vastu, kus kogu ilmast oli majandusetegevlast kokku tulnud. Tähendab, kui meie targemad ei taha olla, siis võime uskuda seda otsust.

Teiseks peame ütleva, et meie põllumajanduse kriis ei ole sellest tekkinud, et meil puudus turg, meie Eesti põllumajandus ei ole peaaegu turupuuduse tagajärjel kriisi kannatanud. Nimelt ei kannata kõige suurem toodang, piima- ja võitoodang — mingisugust kriisi turualal, vaid meie saame neile vabalt välisurgu ja seal saame seda hinda, mida siseturul ei saaks ja mida siin ei suudetaks maksta. Samuti teame teistel aladel, kus välisurg määrab ära hinna. Nii on ka vaba välisurg teraviljal ja sealihlal, ja ainuke asi, mis meil ajuti turupuuduse all kannatab, on loomaliha, kuid see on väiksema tähendusega.

Nii et sellest seisukohast välja minnes ei ole meil turust puudus. Kui härra rahaminister võimaldaks kaitsetolle peale panna, millega saaks meie saaduste hinda kodumaal tõsta, siis oleks sellest kasu. Seda võiks läbi viia teravilja alal, sest siis võib olla on meil võimalus seda niipalju produtseerida, kui tarvis. Ja kui teraviljale kaitsetolli peale paneme, siis tasub see enese ära. Meie rühm toetaks kaitsetolli, panna näiteks rukki peale kas 30 kuni 50 marka puudalt, see aitaks õige tunduvalt meie põllumajanduse edenemisele kaasa. Selle vastu ei vaidleks meie sugugi, vaid pooldaksime täiel määral sarnast ettepanekut, kui see aga enamuse pooldamist leiaks. Aga ma arvan, et härra rahaminister ei arvanud seda, tema tahtis põllusaadused vabaks jätta. Kui aga ilma kaitsetollita jätta, siis ei ole iseralist kasu siseturust ega selle juurdevõitmisest.

Välisurg on hinnategijaks põllusaaduste alal, välja arvatud nisu, sest nisu peale on meil sisseveetoll olemas ja selle tõttu on nisu alal teatud arenemist märgata. Tähendab, sellest seisukohast välja minnes ei saa öelda, et peaksime nagu eesõigusi andma tööstusele ja katsuma tööstust sellepärast arendada, et siis luua teatud abi põllumajandusele siseturu näol. See oleks vahest katse, mis tagajärgi ei anna. Ümberpöörduvalt, arvatakse, kui põllumajandus areneb, siis ei olene see sisemaa tööstusest, vaid välisurgu hinnad on selleks mõõduandvad. On ju teada, et sellel aastal

väga madalad põllumajandusliikude saaduste välisurgu hinnad on raskusi toonud niihästi meie, kui ka välismaa põllumeestele. Välisurgu hindade langemise tõttu oleme kaotanud mitmed miljardid margad. Kui need miljardid oleksid jäänud meie põllumeestele, siis oleks nende ostujõud palju suurem olnud ja seda ostujõu suurust arvesse võttes, oleks võinud tööstus paremini areneda, tööstusesaadusi oleks rohkem tarvitatud. Tähendab, põllumajandus võiks olla tööstuse arendajaks ning kodumaa tööstuse saaduste suurem tarvitust tõstaks tööstuse produktsiooni, sest meie tööstus, võtke ükskõik missugune tööstuseharu ... (O. Gustavson, stp: Lambakasvatus!) ... ei suuda võistelda välismaa tööstusega. Ma ei näe, et võiksim vabalt ükskõik missugust tööstuseharu arendada ilma kaitsetollideta, sest nad ei suuda välisurgule pääseda. Igatahes ei saa loota, et meie majanduseelu suudaksime tööstuse kaudu niipalju parandada, mis võiks meie väikese Eesti õitsele viia. Põllumajanduse arendamise alal on aga meil veel suured võimalused ees, kuna siin võistlust kartmata võime oma saadusi välisurgule saata. Meie võime praegu karjasaaduste väljavedu välismaale väga hästi laiendada, tähendab meie võime suurendada või produktsiooni tunduvalt, ja see meie väikese Eesti produktsioon, kui see ka 100 või 200 protsendi võrra kasvab, ei avalda välisurgu hindadele mingit mõju. Meie ei ole välisurgul veel mõõduandvad, sest meie või on ikkagi väga väike osa. Sellepärast on tee meil lahti. Kui meie veel suuremaid arendamise võimalusi ära kasutame, annab see uut võimalust välisvaluutat sisse tuua, ilma et kaitsetolli oleks tarvis karjasaaduste alal.

Siis puudutaksin ma üht väidet, mida juba eelmise eelarve juures esile toodi, ja see on nimelt see, et meie põllumajandus ei mahuta enam inimesi ära ja sellejuures tähendatakse, et mida rohkem põllumajandus areneb, seda rohkem väheneb elanikkude arv maal. Selle väite juures ei taha ma peatuda arvudega, sest selle küsimuse juures peatusin eelmise aasta eelarve juures pikemalt. Praegu võib aga seda tähendada, et väide, nagu kasvaks meie põllumajanduse produktsioon mahajäänud maanurkades, ei ole õige. Kui võtta või ja sealihla produktsiooni kasvamist, siis näeme, et see kõige rohkem on kasvanud Viljandi-, Järva- ja Tartumaal, just kõige jõukamates ja edenenu maa-kohtades. Petseri — mahajäänud maakond ei jõua ühtki piimatalitust ellu kutsuda ilma toetuseta. Petseri ei suuda midagi ära teha. (L. Johanson, stp: Aga missugused põllumajandused seal on.) Need on maha jäänud, ja ma just ütlen, et mahajäänud maanurgad ei anna rohkem produktsiooni tõusu,

kui edenenud kohad. (L. Johanson, stp: Suurel hulgal rahval ei ole ju põllumajandust.) Võtke jälle Läänemaa näiteks. See on ka vilets maanurk ja produtseerib vähem. Muidugi igal produktsioonil on oma piir tõsus, ja kui teataval alal tõus välja arendatud kõigekõrgema piirini, ei saa endises tempos enam edasi minna. Sarnane eksitus tuli ka ilmsiks, kus loodeti, et meie oma või produktsiooni võime aastast aastasse tõsta, eelmiste aastate suuruses. Kuid jõudes piirini jääb produktsiooni kasvamine seisma. Kuid praegu ei ole meil veel ühtki maanurka, kus see kõrge piir käes oleks. Edasi teame, et meie võime mahutada väga palju uut töajõudu pärast uudismaa juurdeharimist. Nii et kui kapitalid kuskilt vabanevad, peame panema uudismaa juurdeharimisele suuremat rõhku, ja siis mahutaksime sinna hulga perekondi ära, looksime uusi majapidamisi ja ühtlasi tõstaksime produktsiooni, kuna seisvad maad meil praegu midagi ei anna. See seisukoht, nagu paneks meie põllumajanduslik arenemine ühtlasi piiri töölistekätele, on liialdatud, sest kui võtta põhjalikult haritav majapidamine põllumajanduses, siis tarvitab see igatahes palju rohkem töajõudu, kui õige pealiskaudselt peetav majapidamine. Muidugi ei saa võrdluseks võtta mõnda Petsrimaa nälgivat kohta, kus perekond perekonna juures elab, ilma et neil seal tarvilikku tööd oleks, kuid siin valitseb lihtsalt vana komme, et inimesed kuskile ei lähe, vaid jäävad kõik kokku väikse maalapikese peale. Siin oleks üks võimalus — hakata uudismaad harima ja sinna perekondi koloniseerida, niieelda sisemine kolonisatsioon läbi viia. Sellega oleks võimalik kümneid tuhandeid uusi talusid juurde luua. (M. Martna, stp: Aga kuipalju iga talu juurdeloomine maksab?) See on juba teine asi. Tõin praegu ette ühe töövõimaluse, mis võib olla, väga tasuv ei ole, kuid ta on ikkagi midagi. Igalpool kaevatakse selle üle, et meil uudismaa saamine on väga raskendatud. Et põllutööministeeriumilt halba maatükki kätte saada, võtab palju aega, ja paljud löövad selle peale käega. Siin on liiga palju vormaalsusi, kui aga paremini vastu tullakse, siis oleks palju neid, kes uue maatüki harimise käsile võtaksid. Kokku võttes võime öelda, et põllumajandus võib areneda ja võimalused sellel alal on suuremad, kui tööstuses. Tööstus areneb teatud kaitse all, meie tööstus tarvitab kaitsetolle ja tarvitab veel palju teisi soodustusi. Meie näeme aga, et meie põllumajandus ei saa kõiki neid soodustusi, mida tööstus. Nii ei saa etteheiteid teha meie põllumajandusele, et ta vahest eesõigustatud seisukorda oleks asetatud, võrreldes tööstusega. Ainuke asi, võib öelda, mis põllu-

majandus paremates tingimustes kätte saab, see on laenu, põllumajandus võib odavamama protsendiga saada laenu, kui tööstus. (Vahelhüüe keskelt: Tööstus saab selle eest jälle palju rohkem.) Nii ei võiks ühele ega teisele midagi ette heita, nii üks, kui teine saab soodustusi ja ilma selleta areneda ei saa. Põllumajandus tarvitab ka kõigis teistes riikides odavaprotsendilist laenu, nii et seda ei tuleks eesõiguseks lugeda meie põllumajandusele.

Kui meie vaatame tööstuse toodangut, siis arvud näitavad, et mõnel aastal tööstuse toodang, võrreldes eelmise aastaga, on kasvanud vahest kiiremalt, kui on viimasel aastal kasvanud põllumajanduse toodang. See on loomulik. Meie põllumajanduses valitseb kriis, ja need kriisiaastad on umbes viis aastat kestnud. Kui tuleks loomulik aasta, siis vast tuleksid korraga miljardid juurde. Teiseks meie põllumajanduse produktsioon ei ole kunagi nulli peale alla langenud, nagu suur-tööstuses. Meie põllumajandus on ka sõja-aastatel produtseerinud. Ja kui keskmine produktsioon on olemas, siis seal edasi arendada produktsiooni on palju raskem, kui alata produktsiooni arenemist seisvalt punktilt. Kui panna käima seisev tööstus, siis selle toodang võib tõusta protsentides väga suurelt, nii ei ole neil võrdlustel ühist alust. Kõigi ikalduste peale vaatamata produtseerib meie põllumajandus rohkem, kui varemalt. Alaline produktsiooni kasv on olemas. Et ka tööstuses produktsiooni kasv on olnud, see on hea ja rõõmustav. Ei ole põhjust kadedad olla kui ta ette läheks, ja kui niisugune ala leiduks, mis võiks palju rohkem produtseerida kui põllumajandus. Võib olla, et põlevkivi alal paremad väljavaated avanevad. See on aga veel tuleviku küsimus.

Mina ei taha lambakasvatuse juures peatuda, sest see küsimus on juba varemadel aegadel otsustatud, kui omalajal meil lambakasvatuse maha jäeti ja piimakarja peale üle mindi. Kui arvatakse, et õhulämmastiku produtseerimise tagajärjel saaksime meie oma kunstväetisainete sissevedu piirata või ära jätta ja viljakasvatust suurendada, siis on see eksitus. Sest meie teame, et lämmastiku väetisainet vähem sisse veame võrreldes fosforiga ja kaaliga. Mida rohkem uudismaid juurde võetakse ja samuti soid, seda vähem läheb tarvis lämmastikku, sest seal on niivõrt palju seda, et on tarvis ainult kaalit ja fosforit. Väetisaineid tuleb normaal määral sisse vedada, eeskätt fosfori ja kaali väetisainet, ning lämmastik on nende kõrval väiksem osa. (R. Penno, as: Üks kümnendik.) Viljakasvatus, see areneb meil iseenesest. Ütelus, nagu tuleks meil teravilja-

kasvatuse peale „üle minna“, on alusetu, ja selles mõttes ei ole asjatundjad, kes teraviljakasvatuse eest hoolt tahavad kanda, mitte mõelnud. Meil ei pruugi sugugi pinna poolest teraviljakasvatust suurendada, vaid parema harimise ja väetuse läbi suudame teraviljakasvatuses suuremat saaki kätte saada. Käsi-käes meie karjamajanduse arenemisega areneb ka teravilja kasvatamine. Põhjalikum põllukultuur viib meid seisukorda, et meil ei ole tarvis väljast vilja sisse tuua, ilma teravilja külvipinda suurendamata.

Üks asi, mis alla kriipsutatud härra rahaministri kõnes, on see optimistlik seisukoht, millega ta väljendas meie vastu usalduse kasvamist nii siseriigis kui ka välisriikides. See usalduse kasvamine, mis härra rahaministri seletustest selgus, on väga palju väärt, ja see, kui ta edasi areneb, annab meile kõige kindlama väljavaate tulevikku. Meie näeme, et majanduseelu ei saa juhtida karmide seadustega ega määrustega, vaid kui kodanikkudel on tunne, et nad oma töövilja ise ära kasutavad, ilma et riigi poolt vahelesegamist karta oleks, siis kasvatab see uut jõudu loovaks tööks. Ja härra rahaministri näib tahtvat majandusepoliitikat selles suunas juhtida, et endiselt kasvatada isetegevust majanduseelu alal. Riik ei või rohkem segada, kui üldse riigi ja rahva korra alalhoidmine seda nõuab. Niiviisi võiksime meie kõige ennem jõuda majanduseelu tervenemisele ja lahendada lõplikult majanduskriisi.

M. Kurtschinsky (vn): Господа народные представители! Предлагаемая ежегодно рассмотрению парламента смета и объяснительная к ней записка министра финансов представляет собою не бухгалтерский отчет, а план действий, план государственной жизни на будущий год, а вместе с тем и своего рода смотр положению и силам народного хозяйства. Это, если хотите, своего рода экзамен, производимый стране и ее правительству, долженствующий выяснять, насколько удачно страна справляется с стоящими перед ней задачами.

Что дает нам в этом отношении представленная нам министром финансов смета? Мне уже приходилось отмечать в прошлом году по поводу бюджета необычайную скромность, чтобы не сказать робость, в отношении тех или иных финансовых перспектив. Все дело сводится к стремлению министра финансов свести концы с концами, создать бюджетное равновесие. Никаких широких планов, никаких реформ!

Но если это можно было сказать относительно сметы прошлого года, то в еще большей степени приходится это сказать теперь. Предложенная нам объяснительная записка к смете в подавляющей своей части представляет собою бухгалтерский отчет с однообразным перечислением того, какие по отдельным пунктам произошли уменьшения или увеличения. Никакого смотра и оценки положения народного хозяйства мы в ней не находим, кроме нескольких вводных слов в начале объяснительной записки. Правда, в своей речи господин министр несколько дополнил эту сторону, но только отчасти, да и кроме того все же центр тяжести лежит не в его речи, а в объяснительной записке, розданной парламенту и доступной теперь для оценки всей стране, между тем как с его речью далеко не все ознакомились. Среди этих объяснений нужно выделить лишь на особо-заметное место указания о положении банкового дела в стране. Кроме того довольно подробно говорится о полученном страной в прошлом году иностранном займе и денежной реформе. Остальные вопросы народного хозяйства, составляющего подлинную базу всякой финансовой конструкции, совершенно оставлены в стороне.

Но зато, так сказать, бухгалтерская сторона финансовой записки сделана с большим старанием и подробностью. Мы узнаем об увеличении канцелярских расходов, происхождением от выписки „журналов и газет“, о влиянии „повышения цены на воду в Ревеле“, о расходах по „отчистке труб и снега“ и т. п., при чем наиболее заметное в действительности увеличение расходов вызвано одной только главной причиной: увеличением суммы, платимых по долгам процентов в связи с заключением нового иностранного займа.

В качестве положительных сторон нашего хозяйственного развития указаны: предположенное понижение банками учетного процента, активность нашего торгового баланса и несколько раз подчеркиваемое проведение денежной реформы. На последнюю возлагаются даже несколько чрезмерные надежды, ибо она, по словам записки, „обещает принести оживление в наше хозяйство, упрочить стабильность и облегчить государственную смету“. Мы вполне согласны в этом отношении на счет внесения стабильности, являющейся уже самой по себе большим благом, но очень сомневаемся в возможности для нашей денежной реформы „об-

легчить государственную смету". Тут, как нам кажется, ожидания и надежды чрезмерны.

Точно так же очень радуется министра финансов увеличение вкладов в частных банках, которые он объясняет „увеличением народного благосостояния, а также повышением доверия к эстонским деньгам, находившимся в стабильном состоянии“. Едва ли можно без оговорок согласиться с этим положением. Из той же приведенной у него таблицы явствует, что, наряду с притоком вкладов в частные банки, происходил неменьший отлив вкладов из эстонского банка и, если взять указанные им три периода, то окажется, что в общей сложности в начале этого периода было вкладов на 39 с лишним миллионов крон, а в конце 38,8 миллионов, то есть даже меньше. Затем вообще скопление вкладов в банках, если бы оно и замечалось, не всегда знаменует с точки зрения народного хозяйства непременно под'ема народного благосостояния. Тут нужно знать, какие слои населения являются подобного рода вкладчиками, а вообще скопление сумм в банках, если бы оно обнаруживалось в большой мере, вовсе не всегда можно считать признаком народохозяйственного оздоровления. Иногда чрезмерное распухание банков знаменует собой своего рода водянку народного хозяйства, когда деньги не могут найти себе производительного помещения и скопляются в банках. Идеалом является возможно быстрый оборот денег, а не их застой.

Но у нас, конечно, еще очень далеко до такого положения, почему немедленно же вслед за приведенным абзацем министр финансов говорит о „малом у нас количестве капитала и вытекающей из этого высоте заемного процента.“

На основании всех этих сравнительно очень немногочисленных данных министр финансов приходит к оптимистическим выводам и построениям. Оптимизм обычное и неперемное свойство бюджетных речей министров финансов, но этот оптимизм далеко не всегда разделяется слушателями этих речей и читателями объяснительных записок.

К числу оснований для такого министерского оптимизма относится, между прочим, и отмечаемая запиской „стабильность“ нашего бюджета, который дошел за последние годы до 80 миллионов крон или по прежнему счету до 8 миллиардов марок. Мы бы сказали, что чрезмерная

„стабильность“ едва ли представляется особым плюсом, ибо, если нежелательны чрезмерные скачки в бюджете, то он все же при прогрессирующей общественно-экономической жизни должен обнаруживать известный рост. Конечно, положение наше несколько исключительное; еще так недавно мы имели бюджет всего в 5 с половиной миллиардов — 1922. году — и в 7½ миллиардов в 1925. году, еще так недавно бюджеты наши характеризовались весьма значительными дефицитами, а теперь мы имеем 8 миллиардный бюджет, выражая его в марках, и вместо дефицитов наблюдаются бюджетные остатки.

Все это дает как будто бы возможность быть вполне удовлетворенным достигнутыми результатами и спокойно взирать на будущее. Но это может быть так только при одном условии: если рост бюджетов вполне соответствует экономическому росту страны, если фигурирующие в бюджете цифры в самом деле знаменуют собой увеличивающееся благосостояние и увеличивающуюся платежеспособность населения. В этом вопросе всегда лежит центр тяжести при всякой оценке бюджета той или иной страны. И вот тут-то наблюдаемые нами условия экономической жизни нашей республики заставляют нас не делать слишком оптимистических выводов из видимой картины бюджетного благополучия.

Государственный бюджет строится в конечном счете на основе бюджетов отдельных частных хозяйств, составляющих в целом народное хозяйство страны. Когда сельское хозяйство процветает, когда торговля и промышленность развиваются и дают повышенные прибыли, когда уровень народного благосостояния поднимается, существует достаточный спрос на рабочие руки, и никто не слышит о безработице, тогда стране не страшен рост бюджета, характеризующий только повышающийся уровень благосостояния. Но, к сожалению, последние годы экономического развития у нас заставляют желать много лучшего. Торговля и промышленность жалуются на затруднения в сбыте, безработица не прекращается, а положение сельского населения некоторых местностей заставляет серьезно опасаться за его будущее.

Мы очень далеки от того, чтобы все эти явления ставить на счет одной только нашей финансовой политики, у них есть и другие более глубокие причины, но мы

подчеркиваем здесь только всегдашнюю нежелательность иллюзий — видеть в одном только факте внешнего благополучия бюджета доказательство роста уровня народного благосостояния. Кроме этого, только что затронутого нами вопроса о подобного рода соответствии размеров бюджета и положения народного хозяйства, при оценке всякого бюджета сейчас же возникает вопрос о том, как составляются фигурирующие в нем суммы, откуда черпаются средства, обосновывающие доходную его часть? И вот с этой стороны едва ли наш бюджет может быть признан особенно удачно построенным. В этой области приходится задавать себе вопрос, кто является главным носителем бюджета, на чьи плечи по преимуществу падает главнейшая его тяжесть?

Рассматривать этот вопрос во всей его полноте нам сейчас, конечно, не приходится в голову; он представляется чрезмерно сложным и занял бы слишком много времени. Считаю только необходимым указать — хотя бы на одно только обстоятельство распределения сумм, поступающих от прямого и косвенного обложения, или, правильнее, от источников, связанных с доходной или расходной частью народного бюджета. Эстонская финансовая система в значительной части базируется на прежней русской системе, эта же последняя в отношении подобного рода распределения заставляла желать, по сравнению с целым рядом других европейских государств, существенных улучшений.

В то время, как прямые налоги — налоги на доход и владение — по смете на будущий 1928./1929. год составляют около 6½ миллионов крон — 6.591.000.—, налоги на расход — чтобы не употреблять достаточно неопределенного термина „косвенные налоги“ — составляют около 40 миллионов — 39.994 105 — крон, то есть почти половину всей суммы бюджета.

Такое положение едва ли может быть признано соответствующим тем высоким принципам налоговой справедливости, о которых говорит финансовая наука. Конечно, перестройка финансовой системы дело очень сложное и трудное, но тем не менее необходимо в той или иной степени стремиться к разумным реформам в этой области. У нас в этой сфере делается крайне мало и недаром во время прошлогодних бюджетных прений некоторыми ораторами с полным правом указывалось на чрезмерную осторожность

в этой области. То же можно с полным правом повторить и в настоящем году. Единственная задача министерства финансов, как я уже говорил в начале своей речи, это „свести концы с концами, создать равновесие.“

Осторожность, конечно, дело хорошее, но оно не должно превращаться в своего рода рутинность!

Что касается формальной стороны и внешности предложенной нам сметы, то министр финансов указывает, что „по конструкции и по форме она подобна смете прошлого года“. Можно сказать, что в ней наблюдается почти рабское копирование прежнего. В одном отношении мы замечаем в ней существенное отличие, которое не можем не отметить с известным удовлетворением. В прошлой своей бюджетной речи я отмечал, что помещение пособий самоуправлением на уплату жалования учителям в отдел экстраординарных расходов является неправильным и их целесообразнее было бы перевести в обычные. В настоящей смете это сделано и повидимому это найдено настолько удачным, что об этом факте в объяснительной записке упоминается с особым подчеркиванием три или четыре раза.

Но, наряду с этим положительным моментом отступления от прошлогодней сметы, мы должны отметить отрицательный момент пристрастия к раз уже сделанным неправильностям. По примеру прошлогодней сметы в нее для сбалансирования доходов с расходами внесены снова „остатки от кредитов“ в 2 миллиона крон с той же мотивировкой, как и в прошлом году. Депутатом Ойнасом и мной в прошлом году указывалась неправильность такого способа сбалансирования бюджета, ибо нельзя оперировать в доходной части такими фиктивными суммами. По отношению к этой статье доходов можно с полным правом сказать, что она фигурирует доходной части сметы без соответственного легального титула. Ведь, как это известно, каждой статье расходов и доходов должно соответствовать определенное легальное основание, так называемый „легальный титул“. Во всех сметах на левой стороне указываются назначения и суммы, а на правой их законное обоснование. Обыкновенно это соответственные законы, штаты, расписания и т. п., объясняющие законность производимого расхода или получаемого дохода. Это не значит вовсе, что данная

сумма должна быть непременно совершенно точной, иногда она может быть и приблизительной, выведенной по известным средним, как это имеет место особенно в доходной части, но всегда у каждого из таких пунктов должно быть совершенно определенное законное основание.

Парламенты относятся очень щепетильно к этого рода моменту, и я прекрасно помню, будучи сам в свое время привлечен к этой работе, с какой тщательностью проверялись русским парламентом в первое время его деятельности эти легальные титулы бюджета.

И в прошлогодней смете в этом пункте собственно не было настоящего обоснования. Там говорилось, что он внесен „согласно практике предшествующих смет“ и что в „предшествующие годы эти суммы находились в обыкновенных доходах в отделе XX § 1.“ В нынешней смете нет даже такого объяснения, и все дело ограничивается только упоминанием об этом „особом виде доходов“ в объяснительной записке.

Мы знаем прекрасно, что во всяком бюджете иногда те или иные суммы не могут быть израсходованы в течение данного сметного периода, что бывают иногда те или иные остатки, но едва ли правильно антиципируя их, заранее вносить их в смету в качестве особого отдельного пункта. Это несомненно неправильно с формально-бюджетной точки зрения, а ведь в бюджете эта формальная сторона имеет очень большое значение. Во всяком случае лучше даже определенно указать на возможный дефицит доходной части бюджета, чем прибегать к подобному рода искусственным махинациям.

Все то, что мы до сих пор говорили о бюджете, это его показная сторона. Бюджет очень часто только фасад, за которым скрывается иногда очень неутешительная действительность. Я не собираюсь рассматривать во всей полноте данных, характеризующих наше положение, могу только сказать, что есть целый ряд достаточно известных фактов, позволяющих утверждать, что далеко не все в нашей народно-хозяйственной жизни благополучно.

Уже несколько раз обращалось с разных сторон внимание на слишком медленный прирост населения в Эстонии. Вопрос народонаселения становится у нас большим вопросом. Можно отыскивать причины этого явления в психологиче-

ской, религиозной области и т. д., но мы, стоя на общественно-экономической точке зрения, не отрицаем психологической стороны этого явления, но связываем ее с экономической обстановкой, экономическими условиями. Населению трудно и тесно жить. Пусть не звучит это последнее утверждение парадоксом при плотности населения в 24 человека на квадратный километр, но ведь все нормы плотности относительно и зависят от окружающей обстановки и условий приложения труда.

И вот с этой точки зрения мы знаем, что прирост населения Эстонии крайне мал и за последние годы все падает. Эстония в этом отношении приближается в отношении естественного прироста к ставшей классическим примером Франции, а в отношении общего прироста даже перегоняет ее в отрицательную сторону.

Vaheaeg kl. 19.05 min. — kl. 19.25 min.

М. Kurtschinsky (vn) (jätkab kõnet):

Таким образом — я говорил о той стороне бюджета, которая представляется показной, фасадом здания. Но есть еще и другая сторона, которая представляет известного рода изнанку народно-хозяйственной жизни. Я указал в конце своей речи на тот всем известный факт, которым является черезчур медленный рост народонаселения, объясняемый теснотой создавшейся у нас обстановки.

Так мы знаем, что естественный прирост населения в Эстонии с 4,5 на 1000 в 1921. г. и даже 5,1 в 1923. году дает последовательно в следующие годы 4,1, 3,4, 1,7. Если же взять общее движение населения со включением миграции, то получится еще более безотрадная картина: в 1924. году прирост в 2,0 на 1000, в 1925. 0,5 и в 1926. — 0,8, то есть уже убыль населения, которое сократилось с 1.117.270 до 1.116.343. О значении переселения из Эстонии уже как-то говорилось с этой трибуны. Трудно, как это делают некоторые, приписывая какое-то особое значение различным бюро путешествий, облегчающим выезд и переезд эмигрантов. Причина лежит, конечно, глубже: в тяжелых экономических условиях, наблюдающихся в пределах нашей страны, в трудности для многих у себя на родине найти подходящий заработок.

Причина указанного явления в области народонаселения лежит главным образом в низкой рождаемости, которая последовательно падает. Если принять рождае-

мость 1922. года за 100, то следующие годы с 1923. по 1926. год дают такие цифры 100,4, 96,5, 91,9, 89,9, при чем эти цифры были еще ниже, если бы из них исключить более благополучные в этом отношении округа Järva, Pärnu, Petseri.

Рядом с этим падением рождаемости идет довольно высокая смертность, дополняемая еще и своего рода эпидемией самоубийств. При этом это пристрастие к самовольному лишению себя жизни не может быть объяснено какими-либо особенностями национальной психологии. Причину скорее нужно искать во внешних условиях. Так, количество самоубийств с прежней Эстляндской губернии в годы 1900—1905 составляет в среднем на 100.000 населения 5,7, а теперь мы видим с 1922. года постепенный рост с 16,7 на 22,2 в 1924. году, и 28,6 в 1926. Этим Эстония побивает уже всякие рекорды, обгоняя даже очень высокие цифры послевоенной статистики для государств, переживавших крайние экономические трудности вроде Австрии в 1922. году. При этом большинство самоубийств выпадает на долю таких промышленных центров, как Ревель и округ Виру-Нарва. Большинство жертв в этих местах принадлежит к числу рабочих с недостаточной оплатой их труда.

Кроме общей цифры населения известным показателем экономического развития является концентрация населения в городах, особенно в главном центре страны. Но цифры, характеризующие положение Ревеля в этом отношении, тоже не слишком благоприятны.

Своего кульминационного пункта население Ревеля достигло к концу великой мировой войны. Тогда там было в 1917. году 159.193 жителя. Потом наступил сразу перелом, и население упало в 1919. году до 102.810. Это своего рода минимум с 1911. года. Но, начиная с 1919. года, население постепенно прибывает и в 1924. году достигает снова цифры в 130.599 человек. С тех пор начинается правильное падение: 129.570, 126.557, и наконец, в 1926. году 125.564. Мы остаемся на этих цифрах потому, что для города, являющегося центром всей общественно-политической жизни страны, это всетаки несомненный показатель, ибо мы обычно видим обратное явление для всех сколько-нибудь крупных городов в нормальных условиях. Города, как это известно издавна, являются особыми центрами притяжения. После же войны круп-

ные столичные города обнаружили картину особенно быстрого роста.

Таким образом все эти данные рисуют достаточно неблагоприятную картину. Она усугубляется еще тем, что даже когда отмечаются как будто бы отрадные явления, то очень часто благоприятное впечатление от них сейчас же ослабляется указанием на другие весьма нежелательные причины. Так, например, для 1923. г. статистика указывала значительное ослабление смертности в стране, но сейчас же делала оговорку, что это уменьшение вызвано, в свою очередь, общим падением рождаемости, т. е. на первом месте уменьшением смертности грудных детей.

Косвенным показателем неблагоприятных условий жизни населения является также и то преимущественное место, которое занимает среди причин смертей, смерть от чахотки, этой болезни бедных, на которую, между прочим, указывает в своей записке и господин министр финансов.

Вот некоторые черты изнанки фасада нашей общественно-политической жизни. Целый ряд условий делает эту жизнь особенно затруднительной, и когда мы говорим о тех или иных широких реформах, то понимаем, что для них министром финансов должна была бы быть создана соответственная обстановка.

В прошлогодней своей речи по поводу бюджета я вспоминал изречение одного из старинных французских министров: „Faites moi de la bonne politique et je vous ferais des bonnes finances!“ Изречение это неоднократно вспоминается при отечении связи между финансами и политикой.

Финансы тесно связаны с политикой, и министр финансов в этом отношении в праве требовать от правительства для своей деятельности соответственной общей политики. В прошлом году я говорил о желательном тоне и характере внутренней политики, теперь хочу уделить несколько слов политике внешней.

Тяжелые условия нашей экономической жизни во многих отношениях являются результатом крупнейших исторических и политических событий, в вихре которых наше маленькое государство принуждено было так или иначе считаться с создавшимися для него результатами. Изменить сразу многие из этих обстоятельств совершенно не в силах никакое правительство, и известное исцеление может тут

принести только время и те или иные новые обстоятельства экономическо-политической действительности.

Послевоенное положение наряду с положительными сторонами приобретенных завоеваний принесло с собой немало и отрицательных явлений. Одним из последних является чрезвычайно усилившаяся экономическая раздробленность целого ряда территорий. На сравнительно недавней женеvской международной экономической конференции выдающийся английский ученый Лейтон (издатель журнала „Economist“) указывал, как на одну из главных причин хозяйственного упадка, создание после войны в Европе 11.000 километров новых таможенных границ, задерживающих восстановление здорового товарооборота.

Это нарушение прочно установившихся ранее экономических, торгово-промышленных связей отражается тяжело даже на больших государственных организациях, тем более оно тяжело для маленьких государств, образовавшихся после войны и своими политическими границами разваших живые нити прочно спаянного экономического целого. Здесь я очень резко отграничиваю политическую самостоятельность от чисто экономических отношений и связей, относящиеся уже к другой области.

Эстония после войны в экономическом отношении оказалось в тяжелом положении.

В ней очень быстро, после восстановления последствий разрухи, созданных войной, обнаружилась экономическая теснота в смысле возможности сбыта продуктов своей обрабатывающей промышленности, наличия естественных рынков и затруднений в отношении передвижения своего населения в поисках за подходящими заработками. Особые трудности в этой сфере обнаруживаются в положении русского пограничного населения, оторванного новыми границами от своих прежних естественных рынков приложения труда.

В Эстонии оказалась крупная промышленность — вообще большое благо для народа, но на эту промышленность узкими размерами местного рынка были надеты экономические путы. Есть большие теоретические возможности, но отсутствует возможность их практического осуществления.

Для страны нужен своего рода *Hinterland*, нужен обеспеченный достаточно

емкий рынок. Торговые договоры, заключенные страной, несколько облегчают положение, но далеко не в полной мере. Для страны нужно по возможности восстановление нормальных экономических отношений, нормального экономического кровообращения, нарушенного войной.

Самое естественное, казалось бы, налажение прочных торговых сношений с восточным соседом. Там большая нужда в тех товарах, которые мы как раз могли бы туда доставить. Там был бы возможен сбыт не только произведений нашей обрабатывающей промышленности, но и многих продуктов сельского хозяйства. Не забудем, какой прекрасный и удобный рынок для продуктов нашей молочной промышленности представлял Петербург. В одной работе, фигурировавшей недавно в нашем университете, на частном примере одного хозяйства южной Эстонии довольно ясно определялась роль в этом отношении Петербургского рынка.

Но здесь мы наталкиваемся на монополию внешторга, делающую все такого рода попытки тщетными. Не давая нам ничего взамен, СССР мог бы нас завалить своими продуктами. Имея раздетое и разутое население, он заполнил бы рынки Эстонии чем угодно до тканей и калош включительно. Пример торгового договора СССР с Латвией это очень наглядно иллюстрирует и теперь в Латвии наступило уже горькое похмелье.

Но если нам невозможно соглашение на востоке, нужно искать известного расширения экономической территории в других направлениях. По отношению к Латвии делались серьезные попытки заключить таможенную унию, которые, к сожалению, не удались. Я не буду останавливаться на причинах этой неудачи, но эти попытки должны быть возобновлены. Конечно, при желании некоторые отрасли промышленности могут обойтись и без унии, перенеся часть своей деятельности в Латвию, но это будет большим ущербом для нашей страны: капитал вместо того, чтобы оплодотворять нашу страну, будет оживлять страну наших соседей, вместо эстонских рабочих на фабриках найдут применение чужие и т. д.

Тенденции экономического развития идут в сторону создания более крупных экономических целых, расширения сферы экономического влияния. Я думаю, что за Латвией должна была бы идти очередь Литвы, может быть Польши. Я прекрасно понимаю, какие сложные эконо-

мические и даже политические проблемы этим затрагиваются, тут нужно действовать с большой осторожностью, но тем не менее сюда толкает нас естественный ход экономического развития. В противном случае в стране все время будет ощущаться мало воздуха. Нужно найти необходимый для нея простор!

Вот те перспективы, которые нужно иметь в виду для здорового развития нашего народного хозяйства, а вместе с ними и наших государственных финансов. Без наличия же этих условий никакие реформы в этой области, никакие крупные планы невозможны. Имея в виду текущую будничную работу, нужно все же уметь смотреть вдаль и, глядя себе под ноги, не терять представления о широких горизонтах.

K. Kornel (rhv): Väga lugupeetud Riigikogu liikmed! Käesoleva eelarve ja härra rahaministri kõne puhul tahaksin heameelega alla kriipsutada seda härra rahaministri seletust eelarve-kõnes, et tal on kavatsus meie maksukoormat kergendada ja maksukoormat ümber korraldada. Seda lubadust tuleb tõsiselt võtta, kuigi meil ei tarvitse illusioone teha, et selle lubaduse läbiviimine kerge oleks. Maksukoormad on selle piirini jõudnud, et nende kõrgeandamine võimata. Härra rahaminister puudutas tulumaksu ja seda rahulolematust, mis selle maksu juures kuuldavale tulnud. Peab ütlema, et meie oma tulumaksu seaduse mitmekordse lappimisega oleme kaugele läinud ja mõnele maksumaksjate liigile koorma liiaks raskeks teinud.

Juhiksin tähelepanu sellele, et peaksime tõsiselt mõtlema, kuidas meie saaksime oma valitsuste maksuseaduse ellu viia. Oma valitsuste maksupoliitikas tuleb sarnaseid nähtusi ette, mida kaitsta ei saa. Toon siin ühe näite. Praegu on vallaomavalitsusel ja maavalitsusel õigus maksustada kalamehe paate. See maks on ülekohtune, sest kalamehele on paat tööriistaks, millega ta omale igapäevast leiba teenib. Ka maksuvõtjad on ise sellest aru saanud, et neil ei ole mingisugust kõlblikku õigust seda maksu võtta, ja on harilikud kalapaadid maksuvabaks jätnud. Raskem küsimus on mootorpaatidega. Õeldakse, et paadil on mootor peal, see on masin, mida tuleb maksustada, aga unustatakse ära, et see on jällegi kalamehe tööriist, ainult tehniliselt täielikum. Aga ma arvan, et selle asjaga ei saa nii kaua ootama jääda, kuni omavalitsuse maksuseadus tuleb. Omavalitsuse maksuseadus on ühenduses omavalitsuse enese seadusega, ja omavalitsuse põhi-seaduse eelnõuga ei ole meil õnne olnud, sest

pärast seda, kui ta kord siseministeeriumi seinte vahelt välja tuli, läks ta sinna tagasi ja seisab seal tänapäevani. Järelikult tuleks kat-suda lühikese novelli teel seda pahet parandada. Maksuaparaadi enese ümberkorraldamise peale ei ole meil seni tõsiselt mõeldud. Mitmed rahaministrid ja mitmed komisjonid on seda küsimust käsitanud, ja on tunnistanud, et siin on tarvis midagi ette võtta, et maksuaparaat, mis veneaegsetele, tihti elust mahajäänud sea-dustele rajatud, tuleb ümber korraldada vastavalt meie oludele, ja ümberkorraldamise juures ära hoida põhjuste ja asjaolude tekkimist, mis meie maksumaksjaid väga paha-tihti pahandavad. Esimeses järjekorras on lubatud meie otsekoheste maksude peakomitee ümber korraldada. Peakomitee on teatavasti edasi-kaebe instantsiks, kes puudused ja vead peab kõrvaldama, mis esimeses instantsis tehtud. Lubati selle seaduse elluviimist rahaminis-teeriumi poolt juba esimeses Riigikogus, aga kahjuks on ta ikka alles ministeeriumi seinte vahel, kuid selle seaduse rutemini päevavalgele toomine oleks tingimata tarvilik.

Edasi minnes rahvamajanduse üksikute harude juurde peatun põllumajanduse juures. Mina ei ole härra rahaministri kõnest nõnda aru saanud, nagu mõned eelkõnelejad, kes tähendasid, nagu oleks härra rahaminister omas kõnes nimetanud, et seni oli meil rahvamajanduses esimesel kohal põllumajandus, nüüd tuleb esimene koht anda tööstusele. Kui meie võtame need kaks haru kõrvuti ja tuletame meelde, kui palju kummalegi alale rahaminister tarvilikuks pidas uusi summasid juhtida, siis näete, et põllumajandusele kavatsetakse anda 10 miljonit krooni ja tööstusele 1 kuni 2 miljonit krooni. Õelge nüüd, kumma rahaminister neist kahest harust esiplaanile on nihutanud. Muidugi mõista põllumajanduse. Põllumajanduse juures paistab praegu kõik nagu korras olema. Kuid ma kardan, et siin võivad raskused tulla ja just turu alal. Mitte sellepärast, nagu jääks turg kitsamaks, küll aga läheb võistlus meie tähtsamate põllumajanduse väljaveoainete alal järjest teravamaks. Siin oleme püüdnud seisukorda parandada ja turgu pidada või väärtuse tõstmisega, aga ma usun, et kaugel ei ole aeg, kus peame mõtlema selle peale, et praeguse või väärtuse juures tuleks ka hind⁷ odavamaks teha. Sellest küsimusest meie mööda ei pääse. Millal see küsimus päevakorrale kerkib, kas aasta või paari pärast, aga kindlasti ükskord ta tuleb, ja selle vastu peavad meie põllumajanduse juhtivad tegelased ette valmistatud olema.

Rahaministri kõne puhul on päevanumbriks tehtud lambad. Kui teie aga tähelepanelikult loete rahaministri kõne stenogrammi, siis ei

tahtnud ta muud öelda, kui seda, et ka praeguse lambaarvu juures on võimalik villasaaki tunduvalt tõsta, kui praegusest paremat tõugu lambad muretsetakse. Meil ei ole aga mõtet lambakasvatuse laiemale alusele viimist õhutama hakata. Meie näeme teistest riikidest, kus või valmistuse ja sigadekasvatuse peale rõhku pannakse, et seal just lambakasvatust tagurpidi läheb.

Edasi tähendas rahaminister, et väike- ja kesktööstus on ala, mis tarvitab krediiti. Täieõigusega tähendas ta edasi, et suurtööstus selles asjas õnnelikumas seisukorras on, sest viimasel ajal on headel tingimustel välismaa krediit kasutada, mille protsent tükk maad odavam, kui sisemaa krediidi oma. Sellepärast on loomulik, et suurtööstuse osa finantseerimist ei tarvitse meie sellel kujul teostada, nagu põllumajanduses ja väike- ja kesktööstuses.

Mis puutub väike- ja kesktööstusesse, siis on seal kibedasti uut krediidi juurdevoolu tarvis. Sellele alale on püütud endise valitsuse päevil vastu tulla, kuid ühenduses rahareformi küsimustega ei leitud ikkagi mahti tarvilikul määral seda toetada. Ikka ja alati pandi lootusi uute riigipankade peale, öeldes: oodake niikaua, kui meie rahareformi läbi viime, siis saavad käed vabaks. Loodakse pikalaenu pank, ning siis tuleb õnnistus väike- ja kesktööstusele. Kaubandus-tööstusministeerium on püüdnud niipalju vastu tulla, kui see temal iganes võimalik on olnud. Kahjuks jäi aga oodatud õnnistus, mida rahareformi teostamise järele oodati, kauaks tulema, kuid seisukord muutub iga päevaga raskemaks ja raskemaks. Need summad, mis väike- ja kesktööstusele tarvilikud, on iseenesest väikesed, ning nende summade kinnipanek ei too meie iseäralist hädaohtu, nii et ei tarvitse siin sugugi mõtlemata jääda ja tagasihoidlik olla. Siin on tegemist rasketes tingimustes hoolikalt edasipüüdvä kodanikukihiga, ja neid kahe silma vahele jätta ei ole õiglane.

(Koosolekut hakkab juhutama abiesimees **R. Penno.**)

See on rahvakiht, kellele meie kindlasti vastu tulema peame.

Siin on mõnelt poolt küsitud, et nimetatagu ükski tööstuseharu, mis suudaks püsida kaitsetollideta. Mina küsiksin omakord neilt, nimetage vähegi tähtsam tööstuseharu, mille kogu toodangu oma maa ära tarvitab! Meie tööstus on suutnud välisturgu leida ja see on tõenduseks, et ta elujõuline. Etteheide, nagu oleks meie tööstus ainult kaitsetollide abil püsiv, on ülekohtune.

Siin näeme, kui palju loovat energiat, kui palju mõtte liikuvust, head tahtmist, selget pilku ja oskust on üles näidatud, et tungida turule, mis meile seni täiesti võõras oli. Ainuke asi, mis sel alal raskusi on tekitanud, on see, et meie kaubalepingute sõlmimine ei ole igalpool tarviliku kiirusega liikunud. Põhjused selleks on väga mitmesugused. On ju selge, et väike riik ei saa väga palju kulutada aparadi peale, kes aitaks teateid koguda välisuru kohta, majanduslikku läbikäimist välisilmaga arendada ja kaubalepingute sõlmimiseks koha peal teed tasandada.

Meile tundub vahel, et meie nende peale kulutame rohkesti, ja võib olla nähakse väga heameelega, kui saaksime siin kokku hoida. Minul ei ole selle vastu isiklikult midagi. Kokkuhoiu läbiviimise juures ei pea aga majanduslikud huvid kannatama. Ühtlasi on selge, et meil praegusel määral selleks kulutada ainult siis mõtet on, kui meil väljas on head majandusemehed, head kaupmehed, kes meie kaupa oskavad müüa ja meie majandusele vastu huvi äratada. Ainult kõrge diplomaatiaga üksi ei ole enam palju peale hakata.

Kaubalepingute sõlmimise küsimuse on valitsus sedavõrt tähtsaks pidanud, et on nende sõlmimise tarvidust oma deklaratsioonis rõhutanud. Seda tegi ka rahaminister oma eelarve-kõnes. Jääb ainult soovida, et meil korda läheks käesoleval aastal sel alal mõnda uut võitu pühitseda. Nii mõnelegi tundub kitsas meie kodu. Unistada aga endistest oludest on asjata. Meie peame oskama läbi lüüa oma kitsastes oludes, ja võib olla oma riigi 20. aasta juubelipäeval ütlemes ühemeelselt, et see oli õnn, et kaotasime oma tagamaa, et oleme sunnitud pilku unistavast idast pöörama praktilisemasse ja kultuuriliselt kõrgemasse lände.

Veel puudutas rahaminister küsimust, kas võib eelarve paisumist tulevikus oodata. Mina arvan, et võib. Meie ei ole seni suutnud eba-produktiivsetes kuludes tarvilikul määral kokkuhoidlikud olla. Siin on tarvis mõndagi teha. Vististi oleme sunnitud varsti seda tõsiselt võtma ja karmi käega talitama, kuna meie varem aastail selles asjas vähe oleme teinud, tuleb tulevikus vististi karmi käega talitada. On selge, et kui meie suudame oma majanduseelu tervendada, kui meie majanduseelu takistamata edasi areneb, majanduslik jõukus kasvab, mis loomulikult eelarves leiab vastupeegeldust, siis võime ka sellest rõõmu tunda, kui eelarve paisunud on. See on muidugi tulevikumuusika. Kuid praegu peame iga eelarve-summa juures kaaluma, kas ei saaks seda kokku hoida. Summad tulevad juhtida võimalikult sarnastele aladele, mis loovad alad on, kus nad uusi väärtusi loovad. Loodan, et

kõigi raskuste peale vaatamata, mis käesolevas eelarves olemas, ta omajagu kaasa aitab, et käesolev eelarve-aasta meid ühe sammu ligemale viib lahedamale majanduslikule tulevikule.

Th. Pool (töer): Väga lugupeetud Riigikogu liikmed! Riigi eelarve ja rahaministri kõne kajastuvad neid sihtjooni, mis riigi majanduse kui ka üldise rahvamajanduse alusena soovitakse näha. Kui ma siin sõna võtan käesoleval juhtumisel eelarve-kõne kohta, siis ei ole mul kavatsust üldiselt eelarvet arvustada ja käsitada, vaid tahan piirduda ainult ühe osaga, see on nende majanduslike sihtjoontega, mille peale meil rahvamajandus peaks rajanema. Peab ütleva, et seda küsimust, mis õieti meie rahvamajanduse aluseks peab olema, on õige mitmel korral käsitatud. Ta on varem kõne all olnud, eelkõnelejatest puudutatud, ja ka rahaminister on ta juures lähemalt peatunud. Kuid peab ütleva, et täielikku selgust selles küsimuses ei ole. Ometi on see selles mõttes väga tähtis. Sellel põhjendab ühelt poolt terve meie rahvamajandus ja eelarve, teiselt poolt saab riik väga suurt mõju avaldada oma krediitidega, tollidega, maksusüsteemiga ja litsentsidega kogu majanduse arenemise peale.

Kui nüüd herra rahaministri kõne juures selles osas peatuda ja seda analüüsida, siis tähendas eelkõneleja rkl. herra Kornel selle peale, et rahaminister ei ole sugugi tahtnud tööstust esiplaanile tõsta. Kuid ma pean ütleva, et mul ja paljudel teistel sootuks teine mulje jäi. Tähtsustati õigusega naljatades, et meil sarnast agronoomilist valitsust, kus niipalju agronoomide, enne ei ole olnud, kuid ka nii suurt tööstuse kaitsekõnet ühegi rahaministri suust pole kuulnud. Ma ei taha siin herra rahaministrile midagi ette heita, kuid mulle näib, et ta kõnes liiga palju selle majanduseteadlase vaimu heljus, kes igal parajal juhusel on katsunud meie tööstuse tähtsust selgitada ja põllumajandust alahinnata. Võib olla, sellega on tingitud ka sarnased vaated põllumajandusele, nagu lambakasvatuse propageerimine, kui seda küsimust mittepõllumajanduslikust vaatevinklist käsitatakse: mitte et see üldse põllumajandusele kasulik on, vaid lihtsalt — tööstusele on villa tarvis, ja miks põllumajandus seda ei võiks anda.

Ma tähendan kohe alguses, et ma ei eita tööstuse tähtsust üldse ja ta vahekorra põllumajandusega. On selge, et tööstus, kui ta suurematele hulkadele tööd annab, heaks turuks põllumajandusesaadustele on. Kuid peab silmas pidama, et see ainult teatud eeldustel on. Ei saa sama öelda kunstliku tööstuse kohta.

Järelikult peab kõigis oludes käsitama seda küsimust mitte abstraktselt, vaid välja minnes oludest ja eeldustest, mis tegelikult valitsevad. Ja siin peab ütleva, et herra rahaministri kõnes siiski tööstust kõrgemalt hinnatud on, kui põllumajandust.

Kõik need, kes meil majanduslike sihtjooni rajavad, lähevad välja kahest alusest: 1) Põllumajanduse toodang ja 2) tasuvuse küsimus. Eriti puudutatakse seda küsimust siis, kui meie krediitküsimust käsitatakse.

Mis puutub toodangusse nii tööstuses kui põllumajanduses, siis on õiged need arvad, mis herra rahaminister ette tõi. Kuid minu arvates on ära unustatud üks asjaolu, mis suurt osa meie põllumajanduse toodangus mängib. See on suurte summade investeerimine meie põllumajanduses. Vaadake näiteks agrarreformi. Siin tarvitatakse ära suuri summasid, mis mingisugust tasuvust ei avalda, kuid siiski tarvilikud on. Põllumajandus elab sarnast ajajärku, nagu vabrikud ehituse ajal. Keegi ei saa nõuda, et vabrikud ehitamisel suuri toodanguid annaksid. Suur osa põllumajandusest on selles staadiumis, kui vabrikute ehitaminegi. Seda esiteks.

Teiseks vaatame tasuvuse seisukohast. Siin väidetakse, põllumajandus ei saa areneda sellepärast, et majanduslik kriis on ja paremaid väljavaated puuduvad, tööstus jõuab paremaid protsente anda j.n.e. Minu arvates on siin küsimust pealiskaudselt käsitatud. On õigus, et põllumajanduse tegevuseprotsent väike on ja läinud aastal eelmisega võrreldes veelgi vähenenud. Nagu juba eelmiste kõnelejate poolt tähendati, on see aga tingitud hinnakõikumisest. Kui siin ette toodi raamatupidamise talituse andmed läinud aastast herra rahaministri poolt, siis oleks võinud ta märkida ka neid raamatupidamise talituse põhjendusi, mis seda protsenti selgitavad. Raamatupidamise talituse andmetest selgub, et meie põllumajanduse saaduste hinnad 20% eelmisel aastal normaalhindadest madalamad olid. See ei ole aga sugugi erakorraline hinnakõikumine, kui arvestada erakorralise ajaga, ja ei tarvitse veel sugugi pikaajalist depressiooni tähendada. Seda peame alatasa meeles pidama. Põhja-Ameerikas näiteks on seda küsimust üksikasjalikult uuritud, kust selgub, et seal sarnased kõikumised tulevad järjekindlalt ette. Selle järgi, kui kiir ümberkäik on põllumajanduses ühel või teisel alal, selle järgi on kõikumise aja kestus. Näiteks on Californias selgitatud, et seal puuviljakriisid ilmuvad iga 30 — 40 aasta tagant. Võtame seakasvatuse, siin on tegemist lühema ajaga, sigade hulga vähenemine läheb kiirelt läbi.

Piimakarjapidamisel on kõikumise aeg jälle kestvam.

Kui me vaatame hindade langemist meil, siis näeme, et kui piimahind oli madal, mis kestis paar aastat, siis olid sigadehinnad kõrged. Nüüd aga näeme piimahindades teataval määral tõusu ja eriti soodsaks on läinud tingimused kartulitele ja linale, kuid sealihahinnad omakorda on langenud. Võib kindlasti öelda, et sigadehindades jälle tõus tuleb. Igatahes peame nende andmetega rehkendama ja ei saa sellepärast ka alalist depressiooni ette kujutada.

Kuid ma arvan, me peaksime siiski põllumajanduse kui majanduseharu tähtsust hindama mitte absoluutsete protsentide järgi vaid relatiivselt. Härra Kornel tegi väga ilusaid liigutusi ja ütles, et meie tööstus on välisurgete võitnud. Mina paneksin küsimuse ette, kuipalju meie tööstus siiski tõsiselt renteerub? Teatud andmed on riigi statistika keskbüroo poolt avaldatud, millest näeme, et üldine tööstusse mahutatud kapitalide tasuvuse protsent on 2. See protsent ei ole sugugi kõrge. Võtame üksikud alad: kivi- ja mullatööstusel on see — 0,2%, metallitööstusel + 1,6, keemiatööstusel + 0,3, tekstiiltööstusel — 0,5, paberitööstusel + 2,9 ja toidu- ja maitseainete tööstusel + 4,3. Nii et aruande kokkuseadja peab ütleva, et „ei või juttugi olla sellest, et aktsiatel kui niisugustel meil mingisugust turgu oleks. Üks tähtsamaist ülesannetest lähemas tulevikus on aktsiaseltside nähtava tulukuse tõstmine, sest muidu on raske ette kujutada, kuidas nende edaspidine arenemine võimalik oleks, kuna vabal kapitalil praegustes oludes huvi puudub aktsiatesse mahutamiseks“.

Kuid see on ainult üks asi — protsentide suurus. Aga läheme veel sammu edasi ja küsime: kuidas üldse sarnanegi tasuvus on saadud? Ja siis näeme meie järgmise huvitava asjaolu, et seegi tasuvus on saadud ainult riikliku toetuse ja teatava erilise majandusepoliitika kaudu, nimelt meie tollisüsteemide põhjal. Kogu meie tööstus, kui seda lähemalt uurida, põhjeneb õieti ainult kaitsetollidel, mille raskusi osalt riigikassa kannab, teiselt poolt need aga kodanikkude õlgadel lasuvad. Teatavaid andmeid selle kohta, kui suur see kaitse on, annab meile jällegi „Eesti Statistika“ septembrinumber. Siin on rühmitused ette võetud, kui palju meil sisseveotolle kauba väärtusest ühel või teisel alal maksetud. Näeme järgmisi andmeid: 1926. a. on tollid välja teinud kaupade cif väärtusest: nahkadelt 15,6%, nahkasjadelt 36,7%, puutööstusesaadustelt 18,8%, paber ja papp — 20,5%, linaniit ja linasaadused — 14,3%, puuvillalõng ja puuvillasaadused — 48%, villane lõng ja saadused — 28%, muud tekstiilsaadused — 56,4%, kehakate 45% j.n.e.

Kui nüüd neid andmeid arvesse võtta, mil määral tollide kaudu meie vabrikutele toetust antakse kaudsel teel — kuidas oleks siis meie vabrikute tasuvusega lugu ja mis siis saab, kui tollid kaotada? Kui tööstust põllumajandusega võrrelda, siis näeme, et põllumajandus ei ole seni tollikaitset leidnud, välja arvatud nisu kaitsetoll, vaid just ümberpöörduvalt — põllumajandus on pidanud maksuma väljaveotolle.

Võtame näiteks loomasaadused: vasikanahkadelt on väljaveotoll 20%, lambanahkadelt — meil räägitakse lambakasvatuse arendamisest, — on 15%.

Üldsummas on põllumajanduse kanda väljaveotolle 140 — 150 miljonit.

Raamatupidamise talitus on katsunud kokku võtta meie talude koormatust, kuipalju nad tööstusetolle kannavad. Neist andmetest selgub, et üldine koormatus meie talude majapidamise tulukuse seisukohast võetuna ei ole küll suur. Üldiselt tuleb talu majapidamise kohta ligi 6000 marka. Aga see näitab, et talud tollidega kaitstud ei ole, vaid oma saaduste pealt turule toimetades maksavad.

Millist mõju ja tagajärgi see tööstusele annab? Selleks toon ette ühe asjatundja poolt valmistatud kalkulatsiooni tööstuseharu kohta, mis meil üldiselt kõige tulutoovamaks loetakse. Andmed käivad 1924. aasta paberitööstuse kohta. Kuigi siin väikesed eksitused võivad olla, siiski nad näitavad üldjoontes, milline on meie tööstuse baas, põhijoon. Meie suuremad paberivabrikud valmistasid 1924. aastal 940 miljoni marga eest saadusi, millest 650 miljoni eest läks välismaale.

(Koosolekut hakkab juhatama esimees **K. Einbund.**)

Kaitse paberitööstusele on kahesugune. Esiteks paberipuude väljaveotoll. See on täielik keelutoll, sest siin tuleb kantsüllä pealt 10.800 marka maksta, kuna paberipuude hind vabrikus oli 8.560 marka, — niipalju läks see vabrikule enesele maksuma. Kui keelutolli arvesse võtta, siis teeks see 210 miljonit välja vabrikutele. Aga loomulikult ei saa vabrikud neid ära kasutada, sest välisturul ei olnud see hinnavahe paberipuude pealt nii suur. See hind, mis välisturul paberipuudelt oleks võidud saada, oli 13.800 marka Tallinnas. Kuna vabrikule läksid paberipuud maksuma 8.560 marka, teeks tegelikult väljaveotoll 5.240 mk. kantsüllä pealt ehk 102 miljonit kogusummas. Niipalju sai paberitööstus puude pealt, mille riik kaotas, sellega, et ta otsekohe puid ei eksporteerinud vaid keelutollidega vabrikutesse juhtis. Siseturule on meil paberisaadusi läinud 7000 tonni ja nimelt: rotatsioonipaberit 2200 tonni,

pakkimise paberit 2400 tonni, kirjutusepaberit 2.460 tonni. Toll oli esimese paberiliigi pealt 3.900 mk. teiselt 13.650 mk. ja kolmanda pealt 37.050 mk. tonni pealt. Seda arvesse võttes teeb meil välja paberivabriku tulu, mis sel teel on tollide abil siseturule müüdud paberilt saadud, 130 miljonit mk. Oletame, et siingi võistluse tagajärjel seda summat 100% võrra kätte ei ole saadud. Aga väga palju seal vähem ei või olla. Kokku teeb järelikult tollikaitse paberitööstuses välja 232 miljonit. Palgad, pensionid ja teenistusesummad teevad samas tööstuses välja 147 miljonit. Siin on riik maksnud järelikult mitte ainult palgad, vaid kaugelt üle selle. Ja niisugune seisukord ei valitse ainult siin. Kui võtame naha- ja tekstiiltööstuse, kus kaitse veel suurem on, siis näeme sama pilti. Kui meie nüüd sellest seisukorrast kinni hakkaksime ja põllumajanduse samadesse tingimustesse seaksime, hakkaksime seal palku välja maksma riigikassa kaudu või kaudsel kujul, siis kujuneks meil ka siin hoopis teistsugune pilt.

Minu arvates peaksime majanduslike kalkulatsioonide ja sihtjoonte ülesseadmises ning vastava majandusepoliitika juhtimisel õieti tõsiselt nende tõsiasjadega arvestama.

Meil on palju kõneldud põllumajanduse sõodustüüpidest fondide ja laenu näol, ka sellest, et riigikassa on kandnud suuri summasid, laene ja laenuprotsente põllumajandusele ligi maksnud. Minu arust on aga ka sel alal tööstus küllalt teisel teel kompensatsiooni saanud. Kuipalju riigikassa on pidanud ligi maksma ja kui võrt ta põllumajanduse laenu protsenti on vähendanud, selle kohta puuduvad mul kahjuks päris täpsed andmed. Selle laenu protsentide alandamise kohta võib öelda aga seda, et ka laenukindlus midagi maksab. Härra rahaminister tähendas, et erapangad laenu palju odavamini annavad, kui välja kuulutatud, seda teevad nad teatud äri kindluse tõttu. Kui kindluse mõttes võtame, siis on põllumajanduse laenu odavamad sellepärast, et riisiko nende laenu puhul väiksem on, sest põllumajanduse laenu on ikkagi kindlustatud, kuna aga tööstuse laenu suhtes riisiko palju suurem on.

Riigikassa poolt Eesti panga kaudu antud põllumajanduslike laenudest on protesti läinud kõigest 0,17%, kaubanduse ja tööstuse alal antud laenudest on panga kahjudena maha kirjutatud 753 miljonit, laenu protsentideta on antud 42-le laenajale 240 miljoni, 4%-iga, 105 miljoni, 6%-iga 368 miljoni eest. Need on arvud, mis näitavad kujukalt ka majanduseharu suhet selles mõttes, kuipalju ühe või teise eest riik on hoolitsenud ja ligi maksnud.

Belmisi andmeid arvesse võttes tuleb tõsiselt tollideküsimus kaalumisele võtta, sest tollisüsteem on meil arenenud juhuslikult. Kui võrdleme praegust tollisüsteemi veneaegsega, siis ei ole temal enam palju ühist endise Vene omaga. Terve praegune tollisüsteem on mõne isiku töö ja selles ei ole saanud seadusandlus kaasa mõjuda. Kui gründertumi ajajärgus üksikud vabrikud asutati, siis leiti sageli abi ainult tollides. Mõnel korral nad päästsidki.

See on väga paljudel juhtumistel meie tollipoliitika aluseks olnud. Tollid on järelikult kujunenud selle järgi, kuidas üks või teine rühm oma huvivid on suutnud maksma panna. (O. Gustavson, stp: Nagu margariin.) Nagu margariin ja ka mõned teised, näiteks saapakaup. Nii müüakse Leedus Eesti saapakaupa odavamalt kui Eestis. Samuti on lugu tsemendiga — meil maksab tsement 800—900 marka, kuna välismaal müüakse seda 400 marga eest.

Mõnelt poolt, nimelt paremalt poolt on küsimus tõstetud, kas ei saa tasakaalu luua sel teel, et ka põllumajanduse saadustele maksma panna kaitsetollid. On ju õige, et suuremates riikides, kus tööstus arenenud, teatud tasakaalu sellega nende kahe haru vahel võiks luua. Kuid minul Eesti kaitsetollidesse, just põllumajanduse huvidest välja minnes, usku ei ole, sest meil puudub see turg, kuhu suudaksime oma põllumajanduse toodangud mahutada. Meil on praegu veel naturaalmajapidamine valitsemas, kus 41% kulutatakse ära oma majapidamiseks. Taanis on see protsendi vahetõttu poole vähem. Ja kindlasti areneb ka meil põllumajandus samas suunas; sellepärast on kindel, et kodumaa turg ei mahuta ära kõiki põllumajanduse toodanguid. Näitena sellest on pekon ja või. Jääb järele toll teravilja suhtes, kuid ka seal on karta kahje, kui selle peale üle minna. Praegu on meil veel vaieldav küsimus, milleks vili meie põllumajanduses on, kas ta on tarvituseaine või produktiooniaine. Sest olemasolev statistika näitab, et üksikutel juhtudel on ta müügiaineks siis, kui viljahind kõige kõrgem. On aga viljahind turul odav, ei müüda seda, vaid kasutatakse isegi loomatoiduks. Kui teraviljale panna kaitsetoll, ei annaks see suurt kasu.

Teiselt poolt peab ka seda silmas pidama, et meil teravilja kasvatamise alal suuremaid väljavaateid ei ole, sest meie teravilja kvaliteet on vähe rahuldav. Kui kõneleda meie suurte viljaveskite esindajatega, siis ütlevad need seda, et nad näiteks nisu ei taha tarvitada üle 30% kodumaa saadustest saiajahu valmistamiseks sellepärast, et selle kvaliteet väike ja ilma vä-

lismaa nisuta ei saa küllalt kõrgeväärtuslikku leiba. On ka seda toonitatud, et meil vilja kokkuvõtmine on raske. Meil on väikepõllupidamine valitsemas. Agraarstruktuur on sarnane, et ta viljakasvatamist ei hõlbusta. Meil oleks teraviljakasvatamine soodne, oleksid meie mõisad alles olnud. Tähendatakse, et praeguse teravilja kvantumi juures selle kokkuostmine kallimaks läheb, kui välismailt vilja sissevedamine ühes tolliga. Kui näiteks 50-puudalisi kvantume kokku ostetakse, siis selle kokkukogumine maksab nii palju, et võidakse sisseveetava vilja pealt tolliks vabalt 100 marka maksta. Sellepärast meie põllumajanduses tolle loomulikult ei saa olla, ei saa sellepärast ka erilist teraviljakasvatamist olla, vaid tuleb ikkagi normaalseks arenemise teeks loomakasvatust tuluallikana pidada. Härra rahaminister avaldas teatavat pessimismi, et meil olla otsusele jõutud agronoomilistes ringkondades, et see ei tasu ennast. Ma vastaksin aga selle peale, et meil ei ole karjamajanduse peale seni suurt tähelepanu pööratud, sest meie praegust majapidamist ei või karjamajanduseks nimetada, vaid see on tüübiline teravilja-majapidamine, kus teravilja söödetakse loomadele. Kui me tahame karjakasvatuse peale kui tuluallika peale vaadata, siis peame terve majapidamise sisseseade ümber korraldama. Kui aga praeguse majapidamise organisatsiooni juures karjakasvatusele üle minna, siis tuleb seesama välja, kui seebivabrikus margariini tegemine. Sissead peaks hoopis teistsugune olema.

Põllumajandus ei arene kiirelt ühe või kahe aastaga. Seal, kus on suudetud ümberkorraldust teostada, seal on tihti kujunenud sootuks teised tasuvuse protsendid põllumajanduses, mida näitavad põllumajanduslikud raamatupidamise andmed.

Teiselt poolt on põllumajanduse liidu poolt uurimus toimetatud meie karja tasuvuse kohta, millest on selgunud, et karja tasuvus algab momendist, kui kari annab 100 kilost rohkem võirasva lehma kohta.

Et karjakasvatuse oleks tasuv, siis peab tähelepanu pöörama järelikult karja väärtuse arenemise peale, nagu kogu majandusliku organisatsiooni ja toitluse korraldamise peale, millest ka härra Kornel kõneles. Peab ütleva, et kõigel sellel alal vähe ära tehtud on, kuna võimalused selle vastu suured on, palju suuremad, kui tööstusealal. Ma ei usu, et meil tööstusealal, kus need eeldused puuduvad, et seal suudetakse toodangu kulusid palju vähendada.

Ma ei taha härra rahaministrile etteheiteid teha selle küsimuse käsitamise ja seletamise viisi kohta. Pean tähendama, et võib olla tuleb just hinnata praegust rahaministrit selles mõttes, et ta avalikult ja otsekoheselt on oma vaateid selgitanud, kuna tema eelkäijad on katsunud igale poole vastutulelikud olla, kuna tegelikke tagajärgi saadud ei ole. Minu arvates on see avameelne programm, kuigi ekslik, siiski teravitav, sest üksikud küsimused võimaldavad arutamist ja käsitamist, mispuhul ka kergem teatavat korrektoori sisse viia, mis võimaldab ära hoida sellekohaseid eksisamme.

Juhataja **K. Einbund:** (Hüüded: Lõpetada!) On ettepanek — lõpetada koosolek. (Hääletatakse.) Nähtava enamusega on ettepanek vastu võetud.

Koosolek lõpeb kell 20.50 min.

Algkirjale alla kirjutanud:

Riigikogu esimees **K. Einbund.**

Abiesimees **R. Penno.**

Sekretär **M. Juhkam.**

